

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
BIZNESĀ, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTE
GLOBALĀS EKONOMIKAS STARPDISCIPLINĀRO STUDIJU
NODAĻA

BREXIT IETEKME UZ EIROPAS SAVIENĪBAS UN LIELBRITĀNIJAS
EKONOMISKAJĀM ATTIECĪBĀM

The influence of Brexit on the economic relations between the EU and
United Kingdom

BAKALĀURA DARBS

Vadības zinības

Starptautiskais bizness

Autors: Erlens Apse

Studenta apliecības Nr.: ea14012

Darba vadītājs: Dr. oec, prof. Tatjana Muravska

RĪGA 2018

Anotācija

Lielbritānijas izstāšanās no ES ietekmēs ne tikai abas iepriekšminētās puses, bet arī daudzu citu pasaules valstu ekonomiku, kā arī Eiropas Savienības vienotību nākotnē.

Darba mērķis ir, balstoties uz zinātnisko literatūru un statistikas datiem, izpētīt potenciālo Brexit atstāto iespaidu uz ES un Lielbritānijas ekonomiskajām attiecībām un noteikt kādi ir iespējamie abu pušu nākotnes Tirdzniecības līgumi.

Mērķa sasniegšanai izvirzītie uzdevumi ir izpētīt Eiropas Savienības un Lielbritānijas vēsturiskās saites, migrāciju un esošās tirdzniecības attiecības abu pušu starpā, kā arī novērtēt to potenciālās tirdzniecības attiecības.

Darbā secināts, ka Brexit negatīvi ietekmēs gan ES, gan Lielbritānijas ekonomiku, taču Lielbritānijas ekonomiku tas skars ievērojami smagāk, ja tai neizdosies panākt sev izdevīgus Brīvās Tirdzniecības līgumus ar ES.

Atslēgvārdi: Eiropas Savienība, Lielbritānija, Brexit, Vienotais tirgus.

Abstract

Britain's withdrawal from the EU will affect not only these two parties but also the economies of many other countries in the world, as well as the unity of the European Union in the future.

The aim of the paper is to explore the potential impact of Brexit on the EU-UK economic relations based on scientific literature and statistics and identify the potential future trade agreements between them.

The objectives set for achieving the goal are: to study the historical links, migration and trade relations between the European Union and the United Kingdom, as well as assess the possible future trade relationships.

The author concludes that the UK's withdrawal will have a negative impact on both the EU and UK economies, but it will be significantly worse for the UK economy if it fails to negotiate a Free Trade Agreement with the EU.

Keywords: European Union, United Kingdom, Brexit, Single market.

SATURS

Apzīmējumu saraksts.....	5
Ievads.....	6
1. Lielbritānijas dalība Eiropas Savienībā	9
2. Brexit un brīvā darba spēka kustība	16
2.1. Imigrācijas ietekme uz darba vietām un algām	18
2.2. Imigrācijas ierobežojumi pēc Brexit.....	23
3. Brexit ietekme uz tirdzniecību.....	26
3.1. Lielbritānijas izstāšanās no Eiropas Savienības Muitas savienības.....	26
3.2. Kapitāla brīva kustība	29
3.3. Brexit ietekme uz Eiropas Savienības ekonomiku.....	31
4. Ārvalstu tiešās investīcijas.....	35
5. Iespējamās Lielbritānijas un ES vienošanās pēc Brexit	41
4.1. Eiropas Ekonomikas zona.....	44
4.2. Muitas savienība	46
4.3. Brīvās tirdzniecības līgums.....	48
4.4. Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija.....	50
4.5. Vislielākās labvēlības režīms.....	50
Secinājumi	53
Izmantotā literatūra.....	56
Pielikumi.....	64

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

ES - Eiropas Savienība

PTO - Pasaules Tirdzniecības organizācija

BREXIT - Lielbritānijas izstāšanās no Eiropas Savienības

EEK - Eiropas Ekonomikas kopiena

EMS - Ekonomikas un monetārā savienība

VKM - Valūtas kursa mehānisms

KVB - Kvalificētā vairākuma balsošana

ES-15 - Austrija, Beļģija, Dānija, Somija, Francija, Vācija, Grieķija, Īrija, Itālija, Luksemburga, Nīderlande, Portugāle, Spānija, Zviedrija, Lielbritānija.

OECD - Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija

VVTT - Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību

EEZ - Eiropas Ekonomikas zona

EBTA - Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija

VLPT - Vispārējais līgums par pakalpojumu tirdzniecību

IEVADS

Lai arī Eiropas Savienība var šķist kā salīdzinoši nesena organizācija, tā tika izveidota jau pēc otrā pasaules kara. Tās mērķis bija ekonomiskās sadarbības veicināšana un brīva tirdzniecība starp dalībvalstīm, taču Eiropas Savienībai attīstoties tā sāka darboties kā vienota ekonomiskā un politiskā vienība. Piemēram, ES dalībvalstu pilsoņi var brīvi pārvietoties ES robežās, 19 dalībvalstīs par oficiālo valūtu ir ieviests eiro, kā arī ES ir savs parlaments, kas nosaka likumus un regulas dalībvalstīm jomās, kuras ir svarīgas visai organizācijai. Līdz šim Eiropas Savienība sastāvēja no 28 dalībvalstīm, taču pašlaik tiek vestas sarunas par Lielbritānijas izstāšanos.

2013. gada janvārī, toreizējais Lielbritānijas premjerministrs, Deivids Kamerons, paziņoja, ka līdz 2017. gada beigām notiks referendums par Lielbritānijas dalību Eiropas Savienībā. Iemesls tam bija domu dalīšanās par palikšanu vai izstāšanos no ES viņa pārstāvētajā konservatīvajā partijā¹. Šis referendums bija politisks solis, lai izšķirtu nesaskaņas partijā un iegūtu daļas vēlētāju simpātijas. Kamerons atbalstīja palikšanu Eiropas Savienībā un solīja uzsākt Lielbritānijas dalības noteikumu pārrunāšanu, cerībā, ka pilsoņi izvēlēsies palikt ES ar labākiem dalības nosacījumiem. 2015. gada novembrī Kamerons nāca klajā ar Lielbritānijas prasībām dalībai ES:

- 1) Aizsargāt Lielbritānijai un citu dalībvalstu, kas ir ārpus eiro-zonas vienotā tirgus tiesības;
- 2) Samazināt regulas un birokrātiju, kas ir kā slogs uzņēmējdarbībai un likt uzsvāru uz konkurētspēju;
- 3) Stiprināt nacionālo parlamentu lomu ES lēmumu pieņemšanā un atbrīvot Lielbritāniju no apņemšanās veicināt ciešāku ES dalībvalstu integrāciju;
- 4) Ļaut Lielbritānijai ierobežot pabalstus ES imigrantiem 4 gadu garumā pēc to ierašanās valstī²;

¹The guardian. EU referendum: In-out choice by end of 2017, Cameron promises. 2013. Pieejams:

<https://www.theguardian.com/politics/2013/jan/22/eu-referendum-2017-david-cameron>

²BBC News. EU reform deal: What Cameron wanted and what he got. 2016. Pieejams:

<http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35622105>

Referendums norisinājās 2016. gada 23. jūnijā un ar nelielu pārsvaru rezultāts bija par labu Eiropas Savienības pamešanai. Visizteiktākais balsotāju pārsvars par labu ES pamešanai bija Anglijā un Velsā, taču Skotija un Ziemeļīrija nobalsoja par palikšanu ES. Tas rada jautājumu par potenciāliem referendumiem šo valstu atdalīšanai no Apvienotās Karalistes.

Vēl viens no svarīgākajiem Brexit kampaņas pārstāvju argumentiem bija imigrācija. Par cik ES robežās cilvēku pārvietošanās iespējas ir neierobežotas, imigranti labākas dzīves meklējumos var pārcelties uz citām dalībvalstīm. Šīs migrācijas rezultātā daži briti ir paiduši uzskatus, ka Lielbritānijas ekonomiskā un sociālā struktūra nav pietiekami spējīga atbalstīt imigrantu skaita pieaugumu. Šis Brexit kampaņas arguments spēlēja nozīmīgu lomu, uzrunājot cilvēkus, kas izrāda nepatiku pret ārvalstniekiem un uzskata, ka imigrācija ir slogs Lielbritānijas ekonomikai.

Šī tēma ir aktuāla, jo Lielbritānijas izstāšanās no ES ietekmē ne tikai abas iepriekšminētās puses, bet arī daudzu citu pasaules valstu tirdzniecību, ekonomiku un finanšu tirgus, kā arī Eiropas Savienības vienotību nākotnē.

Darba mērķis ir, balstoties uz zinātnisko literatūru un statistikas datiem, izpētīt potenciālo Brexit atstāto iespaidu uz ES un Lielbritānijas ekonomiskajām attiecībām un noteikt kādi ir iespējamie abu pušu nākotnes tirdzniecības modeļi.

Lai sasniegtu darba mērķi, tika izvirzīti sekojošie uzdevumi:

1. Izpētīt Eiropas Savienības un Lielbritānijas vēsturiskās saites.
2. Noskaidrot, kādu potenciālo iespaidu Lielbritānijas izstāšanās varētu atstāt uz cilvēku migrāciju abu pušu starpā.
3. Iepazīties ar tirdzniecību ES un Lielbritānijas starpā un novērtēt kādu iespaidu izstāšanās varētu uz to atstāt.
4. Izpētīt kādas sekas Brexit varētu atstāt uz Lielbritānijas ārvalstu tiešajām investīcijām.
5. Noskaidrot uz kādiem tirdzniecības modeļiem varētu balstīties Lielbritānijas un Eiropas Savienības ekonomiskās attiecības pēc izstāšanās.

Bakalaura darba raksturs ir teorētisks un tā pētāmais jautājums ir: Kādu iespaidu Lielbritānijas izstāšanās no Eiropas Savienības atstās uz to ekonomiskajām attiecībām un kādas tās varētu izskatīties nākotnē?

Bakalaura darba mērķa sasniegšanai un uzdevumu izpildei, darbs ir sadalīts piecās daļās:

Pirmajā daļā aprakstīta Eiropas Savienības un Lielbritānijas politisko un ekonomisko attiecību vēsture, lai dziļāk izprastu referenduma rezultātu.

Otrajā daļā novērtēta ES imigrantu ietekme uz Lielbritānijas darba tirgu, sabiedrisko sektoru, darba spēka produktivitāti, kā arī tas, kādi varētu būt imigrācijas ierobežojumi pēc Brexit, jo Lielbritānijā uzturas daudz ES pilsoņu un brīva migrācija ir viena no ES pamatbrīvībām, kas pēc Lielbritānijas izstāšanās būs jāpārrunā no jauna.

Trešajā daļā tiek analizēta Lielbritānijas izstāšanās no ES Muitas savienības, Brexit ietekme uz abu pušu tirdzniecības apjomu, kā arī ietekme uz Eiropas Savienības ekonomiku, jo ir svarīgi noskaidrot kā īstermiņā varētu tikt ietekmēta ES dalībvalstu un Lielbritānijas tirdzniecība.

Ceturtajā daļā izpētīta Brexit ietekme uz Lielbritānijas ārvalstu tiešajām investīcijām, jo tās ir svarīga Lielbritānijas ekonomikas sastāvdaļa un lielākā daļa no tām Lielbritānijā ieplūst no ES dalībvalstīm.

Piektajā daļā apskatīti potenciālie tirdzniecības modeļi, par kuriem Lielbritānija nākotnē varētu vienoties ar Eiropas Savienību, lai saprastu kā varētu izskatīties ES un Lielbritānijas turpmākās ekonomiskās attiecības.

Darbā tiek izmantotas monogrāfiskā, vēsturiskā, kvalitatīvās un kvantitatīvās pētniecības metodes, kas sevī ietver zinātniskās literatūras analīzi, statistikas datu analīzi un grafisko attēlošanu.

Bakalaura darbs ir balstīts uz starptautisku pētniecības centru un ekonomikas pētnieku darbiem, grāmatām, kā arī valdību un Eiropas Parlamenta publikācijām un statistikas datiem, kas pamatā iegūti no elektroniskajiem informācijas avotiem.

1. LIELBRITĀNIJAS DALĪBA EIROPAS SAVIENĪBĀ

Lielbritānija pirmo reizi dalībai Eiropas Ekonomikas kopienā pieteicās 1961. gadā, taču par kopienas locekli kļuva tikai 1973. gadā, kopā ar Īriju un Dāniju. Lēmumu par Lielbritānijas pievienošanos nepieņēma tauta, bet toreizējais premjerministrs Edvards Hīts. 1975. gadā tika noorganizēts referendums par Lielbritānijas dalību Eiropas Ekonomikas kopienā, kas ļāva Lielbritānijas valdībai pārrunāt pievienošanās noteikumus sev par labu.³ Premjerministrs centās pārliecināt iedzīvotājus par to, ka Lielbritānijas nacionālā suverenitāte netiks skarta un oficiālajā valdības ziņojumā tika skaidri pateikts tas, ka dalība šajā kopienā netiktu apvienota ar monetāru savienību, taču Eiropas Ekonomikas kopienas valdību vadītāji Eiropas Monetāro Savienību jau bija apņēmušies izveidot pēc Komisijas ieteikuma.⁴ Eiropas Ekonomikas kopienas padome jau bija pieņēmusi programmu, kas ļautu ieviest Eiropas Monetāro Savienību laika posmā no 1971. līdz 1980. gadam.⁵ Savukārt Lielbritānijai bija neveiksmīga pieredze monetārajām savienībām savu neskaitāmo koloniju dēļ, tāpēc iedzīvotāju vidū valdīja skepse. Referendumā 67.2% nobalsoja par palikšanu EEK.⁶

Lielbritānija iestājās Eiropas Savienībā ar cerībām paaugstināt eksportu un samazināt tirdzniecības izmaksas. Iestāšanās laikā Lielbritānijas IKP bija rekordzems un inflācija pārsniedza 20%. Papildus tam, Lielbritānijai bija arī ievērojams tirdzniecības deficīts un nacionālais parāds turpināja pieaugt. Reizē ar iestāšanos EEK, Lielbritānija piedzīvoja naftas cenu šoku, kas vēl vairāk palielināja inflāciju, kā rezultātā 1974. gadā valstī sākās recesija.⁷ Lielbritānijas ekonomika nebija vienīgā, kas tajā laikā piedzīvoja grūtības. Lēnās ekonomikas izaugsmes un naftas cenu krīze ietekmēja katru EEK dalībvalstu ekonomiku citādāk un šīs

³The UK in a changing Europe. A history of the UK's EU membership. 2016. Pieejams: <http://ukandeu.ac.uk/explainers/factsheet-on-timeline/>

⁴The guardian. How Britain negotiated its entry to the EEC – then failed to play its part. 2016. Pieejams: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/25/how-britain-negotiated-its-entry-to-the-eeec-then-failed-to-play-its-part>

⁵CVCE. The Werner Report and the Delors Report. 2016. Pieejams: https://www.cvce.eu/content/publication/2012/4/5/72dae01a-6f2f-4b00-8caa-ba66db14dcac/publishable_en.pdf 2.-3. lpp

⁶House of Lords, Select Committee on the Constitution. Referendums in the United Kingdom. 2009.-2010. Pieejams: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/ldconst/99/99.pdf> 140. lpp

⁷Pettinger T. The Economy of the 1970s. 2012. Pieejams: <http://econ.economicshelp.org/2010/02/economy-of-1970s.html>

ekonomiskās atšķirības katrā valstī bija pārāk lielas, kas noveda pie pirmā EMS ieviešanas mēģinājuma neizdošanās.⁸

1979. gadā par premjerministri kļuva Margareta Tečere, kas uzsāka deregulācijas un privatizācijas ēru. 1980. un 1981. gadā valsts piedzīvoja vēl vienu recesiju, taču Tečeres valdība ieviesa stingrāku fiskālo un monetāro politiku. 1983. gadā inflācija nokritās līdz 4.9%, kas bija zemākais inflācijas līmenis Lielbritānijā pēdējo 15 gadu laikā.⁹

Bija skaidri saprotams, ka Lielbritānijas ekonomikai ir nepieciešamas strukturālas pārmaiņas laikā, kad tā iestājās EEK. Tomēr dalība nesākās veiksmīgi ekonomisko sarežģītumu rezultātā. Iedzīvotājiem skaidri nebija saprotami ieguvumi ko šī dalība Lielbritānijai sniedza. Gluži pretēji, iedzīvotājiem šķita, ka tirdzniecības deficīts ir audzis zemo tirdzniecības barjeru rezultātā un sabiedrībā arī valdīja raizes par valsts iemaksām EEK budžetā. Lielbritānijas iemaksas kopienas budžetā bija galvenais temats 1975. gada pārrunās un Lielbritānijas valdībai izdevās ierobežot šīs iemaksas līdz 1980. gadam. Par spīti šiem ierobežojumiem Lielbritānija jau bija trešā lielākā dalībvalsts iemaksu ziņā līdz 1976. gadam un kļuva par otro šajā sarakstā jau nākamajā gadā. Kļuva skaidrs, ka Lielbritānija kļūs par lielāko dalībvalsti iemaksās EEK budžeta līdz 1980. gadam.¹⁰ Interesanti pieminēt to, ka Lielbritānija bija otra lielākā iemaksātāja kopējā budžetā, kamēr tai bija trešais zemākais IKP EEK. Tas nozīmē to, ka tā iemaksāja kopbudžetā vairāk nekā vajadzēja, taču iemesls aiz tā ir tāds, ka: 1) Lielbritānija importēja vairāk produktus no valstīm, kas nebija EEK dalībvalstis, kas noveda pie augstākas importa nodevas 2) zemi ienākuma nodokļi 3) maksājumi no EEK pārsvarā tika saņemti priekš lauksaimniecības, kas noveda pie mazāku maksājumu saņemšanas nekā citās dalībvalstīs. Tečeres valdība uzreiz pēc nonākšanas pie varas pieprasīja maksājumu atlaidi, taču dalībvalstīm bija grūti izlemt par šīs atlaides apmēru, kā rezultātā Apvienotā Karaliste sāka pārkāpt EEK likumus, tādā veidā pasliktinot attiecības ar citām dalībvalstīm. Situācijas saasinājās, kad kļuva skaidrs, ka atlaide Lielbritānijas iemaksām kopbudžetā ir jāpiešķir. Tā tika piešķirta un Apvienotā Karaliste šajā darījumā kļuva par ieguvēju. Lielbritānijas valdības neapmierinātība ar EEK šī darījuma rezultātā mazinājās, taču sabiedrība vēl joprojām uz dalību kopienā lūkojās kritiski.¹¹

⁸Europedia. The 1973 energy crisis. 2011. Pieejams:

http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/19/01/01/?all=1

⁹BBC News. The Thatcher years in statistics. 2013. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-22070491>

¹⁰European Parliament. The UK'rebate'onthe EU budget An explanation of theabatementand other correction mechanisms. 2016. Pieejams:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577973/EPRS_BRI\(2016\)577973_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577973/EPRS_BRI(2016)577973_EN.pdf) 1.-5.lpp

¹¹Miller V. The 1974-75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum. 2015. Pieejams:

<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7253/CBP-7253.pdf> 11.-20.lpp

1985. gadā Eiropas Padomē tika izveidots Vienotais Eiropas Akts. Tā bija pirmā vienošanās par vienoto tirgu. Kopš 1970to gadu beigām ES ir piedzīvojusi stagnāciju. Vienotais tirgus nav pietiekami progresējis un tirgus sadrumstalotība ir kavējusi izaugsmi, inovācijas un starptautisko konkurētspēju.¹² Risinājums šai problēmai bija kontinentāla tirgus izveide, kas motivētu Eiropas ražotājus investēt Eiropā. Tečeres valdībai bija stipra ideoloģiskā apņemšanās liberalizēt tirgus un viņa iestājās par to kopš savas nākšanas pie varas. Kopš tā laika Apvienotā Karaliste kļuva par ietekmīgu spēku, liekot uzsvāru uz tirdzniecības liberalizāciju EEK. No Lielbritānijas puses nāca iniciatīvas par kopējā tirgus pastiprināšanu, kā arī pasākumi, lai darba tirgu padarītu elastīgāku. Daudzas citas dalībvalstis šīs iniciatīvas atbalstīja. Iepriekšējie gadi ar nesaskaņām starp Lielbritāniju un citām dalībvalstīm norādīja uz to, ka Lielbritānijas sadarbība šai kopienai ir ļoti nozīmīga. Briti arī stingri atbalstīja tā laika Eiropas Komisijas prezidenta, Žaka Delora, projektu par fokusēšanos uz vienoto tirgu EEK pārveidē.¹³

Vienotais Eiropas Akts, kas stājās spēkā 1987. gadā, ieviesa brīvu kapitāla, pakalpojumu, preču un darbaspēka kustību Eiropas Ekonomiskās kopienas ietvaros. Tika ieviestas arī daudzgadējas programmas pētniecībai un tehnoloģiskajai attīstībai¹⁴, par ko Lielbritānijas valdība bija sajūsmā. Līdz 1992. gadam Vienotais Eiropas Akts bija atdzīvinājis investīciju ieplūšanu Eiropā un noveda pie kopuzņēmumiem un starptautisku uzņēmumu apvienošanās, taču ne visas pārrunas noritēja veiksmīgi. Iekšējais tirgus pieprasīja nacionālo regulu harmonizāciju, tai skaitā darba tirgus regulēšanu.¹⁵ Apvienotā Karaliste noraidīja Eiropas sociālo hartu, jo tika izvirzīts priekšlikums, ka uzņēmumu valdēs vajadzētu būt darbinieku pārstāvim. Lielbritānijas valdībai svarīgāk šķita nodrošināt darba tirgus elastību, nevis paplašināt darba devēju atbildību. Taču lielākas problēmas Lielbritānijai sagādāja kvalificētā vairākuma balsojuma ieviešana Ministru Padomē. Lielbritānija bija pret tā pieņemšanu, jo tas nozīmēja, ka mazinātos tās ietekme nākotnē. Valdībai nācās piekrist, jo tas bija nepieciešams Vienotā Eiropas Akta īstenošanai un šī balsošanas sistēma attiektos tikai uz vienotā tirgus likumdošanu un formāliem grozījumiem dibināšanas līgumos.¹⁶ Kā svarīgs

¹²UKEssays. What Was Eurosclerosis and How Was It Overcome? 2013. Pieejams:

<https://www.ukessays.com/essays/politics/eurosclerosis-overcome-2201.php>

¹³The telegraph. Margaret Thatcher: the economic achievements and legacy of Thatcherism. 2013. Pieejams:

<https://www.telegraph.co.uk/news/politics/margaret-thatcher/9979362/Margaret-Thatcher-the-economic-achievements-and-legacy-of-Thatcherism.html>

¹⁴Britannica. Single European Act. 2013. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/Single-European-Act>

¹⁵Soltész B. Past, Present and Future of the Single Market of the EU. 2009. Pieejams: <http://uni-obuda.hu/users/vecseya/RePEc/pkk/wpaper/0907.pdf> 3.-6.lpp

¹⁶Miller V. Extending Qualified Majority Voting in the European Union: does this mean the end of British sovereignty? 2014. Pieejams: <https://commonslibrary.parliament.uk/uncategorized/extending-qualified-majority-voting-in-the-european-union-does-this-mean-the-end-of-british-sovereignty/>

faktors Vienotā Eiropas Akta ieviešanai tika uzskatīts arī diskusiju atsākšana par Vienoto Monetāro Apvienību. Lielbritānijas valdība bija atteikusies no dalības Eiropas Valūtas Kurša Mehānismā, taču spēkā jau bija stājies Kvalificētais vairākuma balsojums, tāpēc Lielbritānija vairs neko nevarēja mainīt. Tādā veidā, 1989. gadā Padome piekrita ieviest monetāro apvienību un jau 1990. gadā Lielbritānija iestājās Eiropas Valūtas Kurša Mehānismā. Taču līdz 1992. gadam Lielbritānija tika atskaitīta no VKM devalvācijas spekulāciju rezultātā.¹⁷

1991. gadā Māstrihtā tika parakstīts Eiropas Savienības Līgums, kas stājās spēkā 1993. gadā. No institucionālajām pārmaiņām svarīgākā bija Eiropas Parlamenta likumdošanas spēka stiprināšana ar kopīgā lēmuma procedūru. Šis līgums iebruģēja tālāko ceļu uz monetāro savienību, kā arī iekļāva jaunu sadaļu ar sociālo politiku.¹⁸ Apvienotajai Karalistei izdevās pārrunu ceļā atteikties no abām iepriekšminētajām līguma sadaļām, ļaujot parlamentam vēlāk izlemt vai piedalīties kādā no tiem. Svarīgs aspekts jaunajā savienībā bija tas, ka ES pilsoņi tagad varēja dzīvot jebkurā Eiropas Savienības ar tādām pašām tiesībām kā vietējie iedzīvotāji. Lielbritānijas nostāja vēlāk pret to bija negatīva, lai arī tad, kad šī ideja tika pieteikta tās attieksme bija pozitīva. Apvienotā Karaliste uzņēma darba spēku pat no Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm¹⁹ pēc ES palielināšanās, kamēr citas dalībvalstis šo valstu imigrantu uzņemšanai uzlika kvotas. Lielbritānija cerēja, ka tā nopelnītu apgūstot jaunus tirgus, taču turpmāka integrācija ES tika uzskatīta par vēl grūtāku ar papildus dalībvalstu pievienošanos. Pirmie soļi uz ES paplašināšanos tika sperti 1998. un 1999. gadā, uzsākot pārrunas par pievienošanos ar 12 Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm.²⁰

Tam sekoja līgumu izveidošana, lai sagatavotos ES paplašinājumam. Svarīgākās institucionālās pārmaiņas bija likumdošanas procedūrās, piemēram, izvērsot kvalificētā vairākuma balsojumu Ministru Padomē, aizvietojojot vienbalsīgu kā standarta balsošanas procedūru 29 jaunās jomās. Tas bija viens no visvairāk apstrīdētajiem tematiem pārrunu laikā. Katrai dalībvalstij bija punkti, kurus tās vēlējās izslēgt no kvalificētā vairākuma balsošanas sistēmas, taču Lielbritānija vēl vēlējās paplašināt KVB tirdzniecībai, lai iekļautu pakalpojumus, kas tai izdevās.²¹

¹⁷ The guardian. European Union timeline. 1998. Pieejams:

<https://www.theguardian.com/business/1998/dec/30/emu.theeuro>

¹⁸ European Central Bank. Five things you need to know about the Maastricht Treaty. 2017. Pieejams:

https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/25_years_maastricht.en.html

¹⁹ 1998. gadā: Kipra, Čehija, Igaunija, Ungārija, Polija, Slovēnija. 1999. gadā: Rumānija, Slovākija, Latvija, Lietuva, Bulgārija, Malta.

²⁰ European Union. The history of the European Union – 1998. Pieejams: https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1990-1999/1998_en

²¹ Miller V. The Extension of Qualified Majority Voting from the Treaty of Rome to the European Constitution. 2004. Pieejams: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP04-54/RP04-54.pdf> 10.-30.lpp

2002. gadā 12 dalībvalstis ieviesa eiro kā savu vienīgo valūtu. Lielbritānija nepievienojās šajā pēdējā Eiropas Monetārās Savienības posmā un tās valdība nolēma šajā jautājumā referendumu nerīkot.

Lielbritānija vēsturiski bijusi skeptiskāka par integrāciju Eiropas Kopienā. Tām iestājoties savienībā septiņdesmitos gados straujie Eiropas integrācijas panākumi ekonomiskā ziņā apsīka.

Tas bija arī Eiropas Kopienu institūciju vājuma laiks, jo to kompetence netika būtiski paplašināta kopš izveidošanas brīža piecdesmitajos gados. Svarīgākie lēmumi tika pieņemti Vācijas un Francijas vadītāju divpusējās sarunās. Pieauga līdzekļu apjoms, kas jāiztērē kopējās lauksaimniecības politikas uzturēšanai. Turklāt situāciju vēl vairāk sarežģīja naftas cenu straujais pieaugums pasaulē, kā arī grūtības vienota viedokļa panākšanā daudzos jautājumos ar jaunajām dalībvalstīm, vispirms jau ar Lielbritāniju.²²

Vēsturnieki šo dekādi apzīmē ar terminiem “stagnācija”, “eiroskleroze”, “eiropesimisms”.²³ Tomēr Eiropas Monetārās sistēmas izveide un lēmums par Eiropas Parlamenta ievēlēšanu tiešās vēlēšanās nostiprināja Eiropas Kopienu institūciju pozīcijas.²⁴

Par laimi arī kritiskais “britu budžeta jautājums” (kura dēļ pat tika pieļauta iespēja par Lielbritānijas izstāšanos no Eiropas Kopienām) 1985.gadā tika atrisināts, Kopienu budžeta veidošanā paredzot īpašu korekcijas mehānismu, kas sabalansē Lielbritānijas ieguvumus un ieguldījumus budžetā.²⁵

Visas pārmaiņas Eiropas integrācijas jomā vienmēr notikušas lēni, radikālu reformu vietā priekšroku dodot pakāpeniskai attīstībai “solī pa solim”.²⁶

Pirms Lisabonas līguma spēkā stāšanās Dibināšanas līgumi neietvēra rakstisku regulējumu gadījumam, ja kāda dalībvalsts vēlētos izstāties. Iemesls tieša regulējuma ieviešanai LES bija 2004. un 2007. gada paplašināšanās. Ar iespēju izstāties Savienība vēlējās veicināt kandidātvalstu pozitīvu lēmumu par dalību Savienībā. Dalībvalsts, kas no Savienības

²² Buka, A. Eiropas integrācijas vēsture. Grām.:Eiropas tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Red. T. Jundzis. Rīga: Juridiskā koledža,2007,30.lpp.

²³ Dilan,D. Ever Closer Union. An Introduction to European Integration. 3 rd ed.Boulder, Colo: Lynne Rienner Pub., 2005,p.58

²⁴ Turpat. Eiropas integrācijas vēsture. 30.lpp.

²⁵ Arnall,A., Dashwood,A.,Ross,M.,Wyatt,D.European Union Law. 4th ed.London: Sweet&Maxwell, 200,p.14.

²⁶ Turpat. Eiropas integrācijas vēsture. 31.lpp.

ir izstājusies, var gluži kā ikviens cits valsts iesniegt pieteikumu dalībai Savienībā atkārtoti, nekādi papildu noteikumi attiecībā uz svārstīgajām dalībvalstīm nepastāv.²⁷

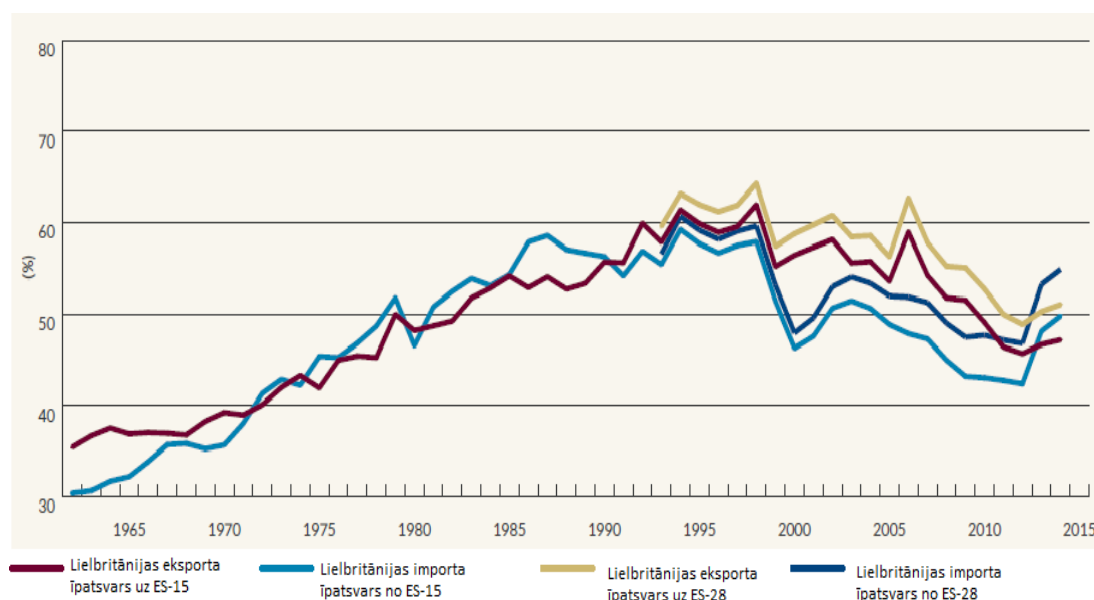
Lielbritānijas vairākkārtējā reakcija budžeta, integrācijas (arī citu valstu) jautājumos un prasīgā pozīcija (Savienības tiesību aktu piemērošana ar atrunām) liecina par bažām par savu tiesību apjoma būtisku samazinājumu, ekonomisko ieguvumu un zaudējumu korelāciju, kā arī taisnīgu labumu sadali. Lielbritānija pieder anglo-amerikāņu tiesību sistēmai, kurā ir no kontinentālās Eiropas atšķirīgas tiesību tradīcijas. Līdz ar to, piemēram, darba un kolektīvās tiesības nav izprotamas un grūti savietojamas ar individuālās atbildības modeļa dominanti Lielbritānijā salīdzinājumā ar kontinentālās Eiropas izpratni un orientāciju uz sociāli atbildīgu valsts pozīciju. Lielbritānijas savrupība un konservatīvisms, tostarp, attiecībā uz paplašināšanās sekām, radīja auglīgu augsni populismam saistībā ar izstāšanās jautājuma aktualizēšanu.

Eiropas Savienības un Lielbritānijas ekonomiskās attiecības laika gaitā

Pozitīva tendence ES un Lielbritānijas attiecībās bija vērojama jau pirms tās iestāšanās ES. 1962. gadā Lielbritānijas eksports uz ES-15 valstīm bija 35% no kopējā eksporta apjoma, taču 1973. gadā tas jau bija pacēlies līdz 42%. Ar importu bija līdzīgi, procentuālais importa apjoms no ES-15 uz Lielbritāniju pieauga par 13% no 1962. gada (30%) līdz 1973. gadam (43%). Šī tendence turpinājās arī pēc Lielbritānijas pievienošanās Eiropas Savienībai. No 1973. gada līdz 1990. gadam šīs tirdzniecības attiecības nostiprinājās vēl vairāk un Lielbritānijas importa un eksporta apjoms uz ES pieauga līdz 60%.²⁸

²⁷ Strazdiņš G., Savienības darbības principi. Grām.:Eiropas Savienības tiesības.I daļa.Institucionālās tiesības. Ševes K.,Bukas A., Gailīša K., Strazdiņa Ģ., zinātniskajā red.,-Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 131.lpp.

²⁸GED study. Costs and benefits of a United Kingdom exit from the European Union. Germany, 2015. Pieejams: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/NW_BREXIT_EN.pdf 16.-18. lpp

2.1. att. Lielbritānijas eksporta un importa īpatsvars uz un no ES²⁹

Tuvojoties deviņdesmito gadu beigām, notika ievērojams samazinājums importā un eksportā, taču imports tika smagāk ietekmēts, jo notika ES konkurētspējas lejupslīde sakarā Ķīnas konkurētspējas pieaugumu. Vēlāk situācija uzlabojās, taču neilgi pēc tam eksporta īpatsvars nokritās par aptuveni 10 procentpunktiem sakarā ar finanšu krīzi. Šajā laikā Lielbritānijas tirdzniecība ar ES dalībvalstīm ievērojami nokritās, jo vairākas eiro-zonas valstis smagi ietekmēja krīze, kā rezultātā Lielbritānijas tirdzniecība ar citām pasaules valstīm proporcionāli palielinājās. Taču, kopš 2013. gada situācija ir nedaudz uzlabojusies gan importa, gan eksporta īpatsvarā.³⁰ Tas nozīmē to, ka Lielbritānijai ir tomēr pozitīva tendence tirdzniecībai ar Eiropas Savienību, ko ietekmē globālās finanšu krīzes un atkopšanās no tām.

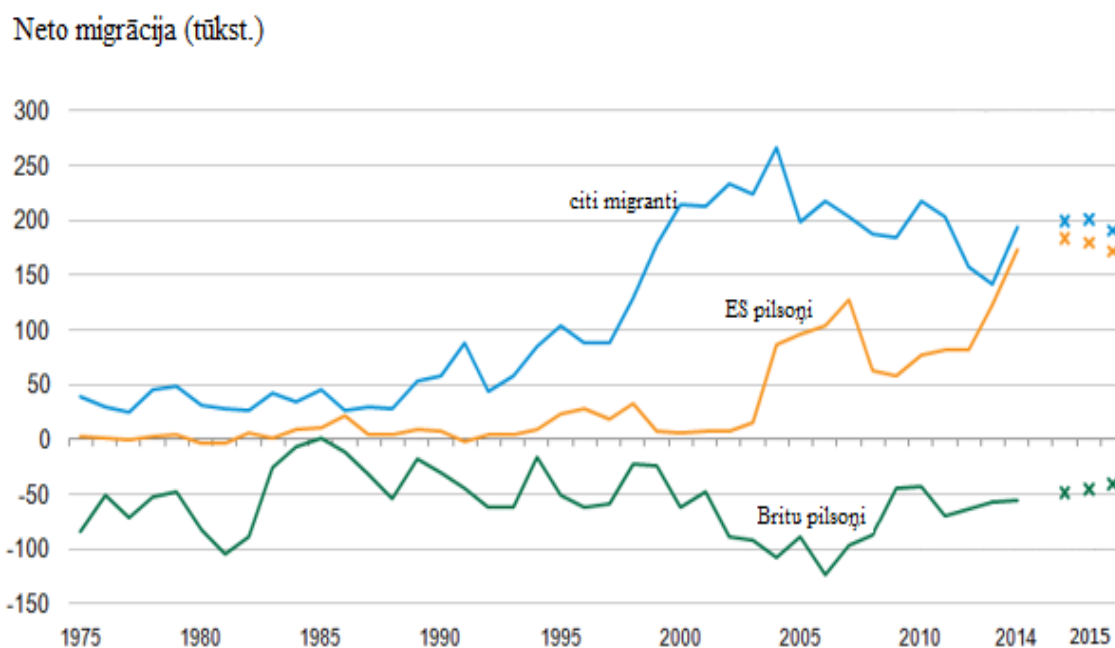
²⁹Merchandise and services trade data. United Nations statistics. Pieejams: <https://comtrade.un.org/data/da>

³⁰GED study. Costs and benefits of a United Kingdom exit from the European Union. Germany, 2015. Pieejams: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/NW_BREXIT_EN.pdf 16.-18. lpp

2. BREXIT UN BRĪVĀ DARBA SPĒKA KUSTĪBA

Referenduma debatēs par Lielbritānijas dalību Eiropas Savienībā liela loma bija Pamešanas kampaņas argumentam par to, ka izstāšanās gadījumā tiktu iegūta lielāka kontrole pār imigrantu plūsmu uz Lielbritāniju no citām ES dalībvalstīm. Daudzi cilvēki ir noraizējušies par to, ka liels imigrantu pieplūdums varētu negatīvi ietekmēt darba vietas, algas un dzīves kvalitāti.

Pēdējo 20 gadu laikā imigrācija uz Lielbritāniju ir ievērojami pieaugusi un ievērojamu daļu no šī pieauguma sastāda imigranti no ES dalībvalstīm, it īpaši pēc 2004. gada, kad Eiropas Savienībai pievienojās 8 Austrumeiropas valstis. Laika posmā no 1995. un 2015. gada, Lielbritānijā dzīvojošo imigrantu skaits no citām ES valstīm trīskāršojās no 0.9 miljoniem līdz 3.3 miljoniem. Tas nozīmē to, ka ES pilsoņi sastāda 5.3% no kopējā Lielbritānijas iedzīvotāju skaita un 6.3% no iedzīvotājiem darba spējas vecumā (16-64 gadi).³¹

4.1. att. Lielbritānijas imigrācija un emigrācija³²

³¹Wadsworth J. Immigration in the UK. 2017. Pieejams: http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/ea039_technical_paper.pdf 3.-4. lpp

³²Migration Statistics Quarterly Report. Office for National Statistics. 2016. Pieejams: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletin/migrationstatisticsquarterlyreport/february2016>

Augstāka imigrācija ir palielinājusi kopējo nacionālo ienākumu, vairāk darbiniekiem radot lielāku IKP, un devusi labumu imigrantiem, kuri ieradušies Lielbritānijā, jo tur dzīves apstākļi viņiem ir labāki nekā to izcelsmes valstī. Bet vai tas negatīvi ietekmē pašus Lielbritānijas pilsoņus?

Imigranti no Eiropas Savienības vidēji ir izglītotāki nekā Lielbritānijā dzimušie. Pēc 2016. gada datiem, 45% imigrantu no ES valstīm darba spējas vecumā ir augstākā izglītība, salīdzinot ar Lielbritānijā dzimušo 24%, tas ir gandrīz 2 reizes vairāk. Tikai 13% ES imigrantu skolu pametuši 16 gadu vecumā vai agrāk, taču britu vidū šis skaitlis sasniedz 43% no kopējā iedzīvotāju skaita darba spējas vecumā.

4.1. tab.

Izglītības iegūšanas vecums Lielbritānijā dzimušajiem un imigrantiem³³

Izglītības iegūšanas vecums	Lielbritānijā dzimušie	Eiropas Savienības imigranti	A8 valstu imigranti (Čehija, Igaunija, Latvija, Lietuva, Ungārija, Polija, Slovākija, Slovēnija)	Visi imigranti
21 vai vecāki	24%	45%	38%	46%
17-20	33%	42%	53%	36%
16 vai jaunāki	43%	13%	8%	18%

Imigranti no Eiropas Savienības ir ne tikai vairāk izglītoti, bet arī ar lielāku iespējamību strādāt algotu darbu un nekļūt par bezdarbniekiem vai ekonomiski neaktīviem iedzīvotājiem. Darbu Lielbritānijā atrod 78.% ES imigrantu, salīdzinot ar 72.3% vietējiem. Visvairāk ekonomiski aktīvo imigrantu nāk no 'A8' valstīm (Čehija, Igaunija, Latvija, Polija, Lietuva, Ungārija, Slovākija un Slovēnija), 80.1% no šo valstu pārstāvjiem atrod darbu.³⁴

³³ Wadsworth J. Immigration in the UK. 2017. Pieejams: http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/ea039_technical_paper.pdf 5. lpp

³⁴ Turpat 6.-8.lpp

Vietējo un imigrantu nodarbinātība³⁵

	Lielbritānijā dzimušie	Eiropas Savienības imigranti	A8 valstu imigranti (Čehija, Igaunija, Ungārija, Slovākija, Latvija, Polija, Lietuva, Slovākija)	Visi imigranti
Nodarbināti	72.3%	78%	80.1%	70.7%
Bezdarbnieki	3.3%	3.2%	2.5%	3.9%
Studenti	8.3%	6.4%	5.8%	7.6%
Neaktīvi	16.2%	12.4%	11.6%	17.8%

ES imigranti vidēji ir arī jaunāki. Starp iedzīvotājiem darba spējas vecumā (16-64), vidējais Lielbritānijā dzimušā vecums ir 40 gadu, vidējais imigrantu no Rietumeiropas vecums ir 38 gadi un vidējais vecums starp ‘A8’ imigrantiem ir 34 gadi.

2.1. Imigrācijas ietekme uz darba vietām un algām

ES noteikumi par brīvu pārvietošanos ir balstīti uz liberālo ekonomisko teoriju: ja darba ņēmējs var nopelnīt vairāk naudas citā valstī, tad izdevīgāk priekš darba ņēmēja un ārzemju darba devēja ir migrācijai noritēt netraucēti. Migrācija paplašina Eiropas ekonomiku kopumā, jo darbinieki pārceļas uz vietām, kur tie var tikt visproduktīvāk nodarbināti, tomēr brīva kustība rada dilemmu Lielbritānijas valdībai. Lai gan imigrācija varētu palielināt valsts ekonomiku, tā var neietekmēt jau esošo Lielbritānijas iedzīvotāju ienākumus, vai teorētiski tie var tos samazināt. Valdība atrodas starp konkurējošām prioritātēm: ekonomikas izaugsmes veicināšana un palīdzības sniegšana uzņēmumiem (kuri vēlētos lielākas darba ņēmēju izvēles iespējas), kā arī darba ņēmēju aizsardzība, kuru individuālās iespējas darba tirgū imigrācijas dēļ var pasliktināties.³⁶

³⁵ Turpat 6. lpp

³⁶CER commission. The economic consequences of leaving the EU on the UK and the EU single market. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/smc2016_26april2016.pdf 86.-87. lpp

Apmēram 70% no ES imigrantiem apgalvo, ka ieradušies Lielbritānijā, lai strādātu, studētu vai pievienotos ģimenei.³⁷ Tā kā imigrācija paaugstina kopējo cilvēku skaitu darbaspēkā vai darba meklējumos, vai tiešām Lielbritānijas strādnieki ir cietuši no palielinātās konkurences darba tirgū?

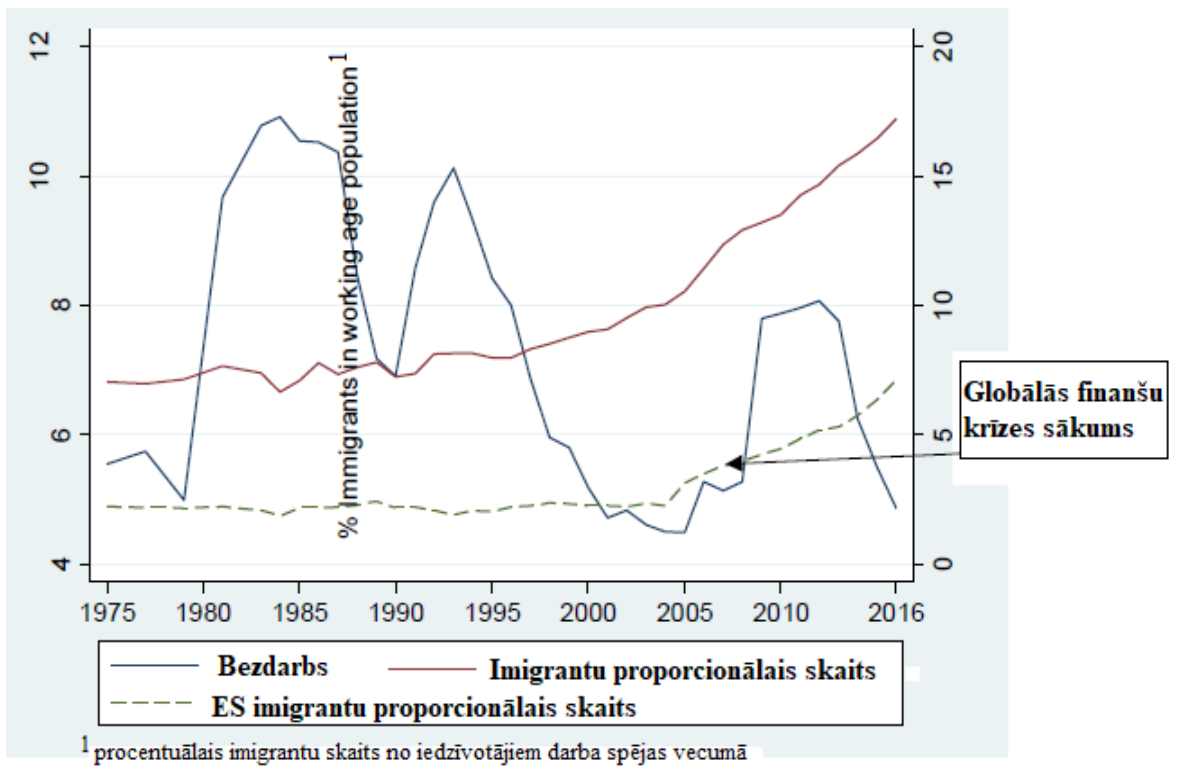
Atbilde ir 'nē'. Kaitīgi tas būtu tikai tad, ja kopējais darba vietu skaits būtu nemainīgs un imigranti pretendētu tikai uz viena veida darbu. Taču tā kā imigranti arī patērē vietējos pakalpojumus un preces, pieprasījums pēc vietējiem produktiem ceļas, kas līdz ar to paaugstina nepieciešamo darba vietu skaitu vietējos uzņēmumos. Imigrācija arī palielina dzimstības un samazina mirstības koeficientus, kas nāk par labu kopējai populācijai. Pēdējo 100 gadu laikā Lielbritānijas populācija ir palielinājusies par, apmēram, 50%, taču bezdarba rādītājs nav ievērojami kāpis.

Taču arī ja imigrācija nepaaugstina bezdarbu, vai paaugstinātam darbinieku piedāvājumam darba tirgū nevajadzētu pazemināt algas? Jau atkal atbilde ir noraidoša. Līdzās paaugstinātajam pieprasījumam, kas rodas pieaugošā iedzīvotāju skaita rezultātā, lielāka darbaspēka kustība ļauj valstīm specializēties visizdevīgākajās nozarēs. Uzņēmumi savu produktu klāstu var mainīt, lai liktu lietā jauno darbinieku prasmes. Imigranti, it īpaši prasmīgākie, arī var paaugstināt uzņēmumu produktivitāti. Visi šie aspekti tiecas uz algu pieaugumu.

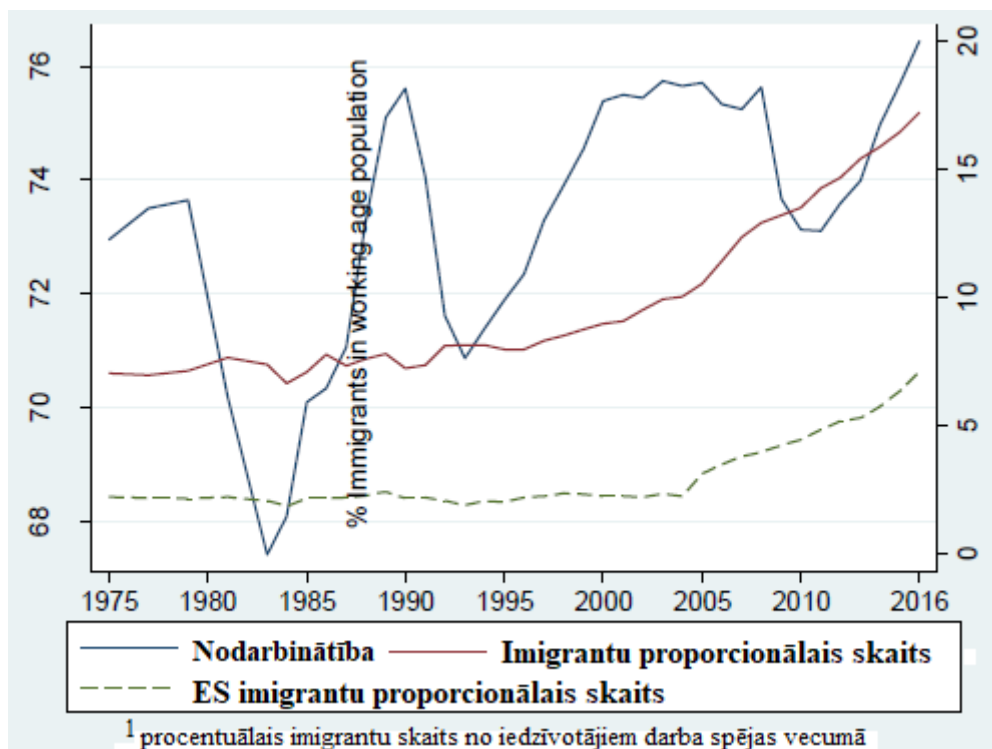
Ir veikti daudzi pētījumi par imigrācijas ietekmi uz darba vietām un algām Lielbritānijā (Wadsworth, 2015; Portes, 2016; Centre for European Reform, 2016; Dustmann et al, 2005, u.c.). Šie pētījumi secina, ka lielais pieaugums imigrācijā nav būtiski kaitējis Lielbritānijas pilsoņu izredzēm iegūt darbu un konkurētspējīgu atalgojumu.

Visi iepriekšminētie pētījumi ir veikti pirms globālās finanšu un Eirozonas krīzes, taču aplūkojot 'Londonas Ekonomikas un Politiskās zinātnes skolas' datus par bezdarbu, nodarbinātību un algu līmeni saistībā ar imigrāciju no ES valstīm, secinājumi paliek nemainīgi. (skatīt att. 4.2;4.3;4.4.)

³⁷Migration Statistics Quarterly Report. Office for National Statistics. 2016. Pieejams: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletin/migrationstatisticsquarterlyreport/february2016>

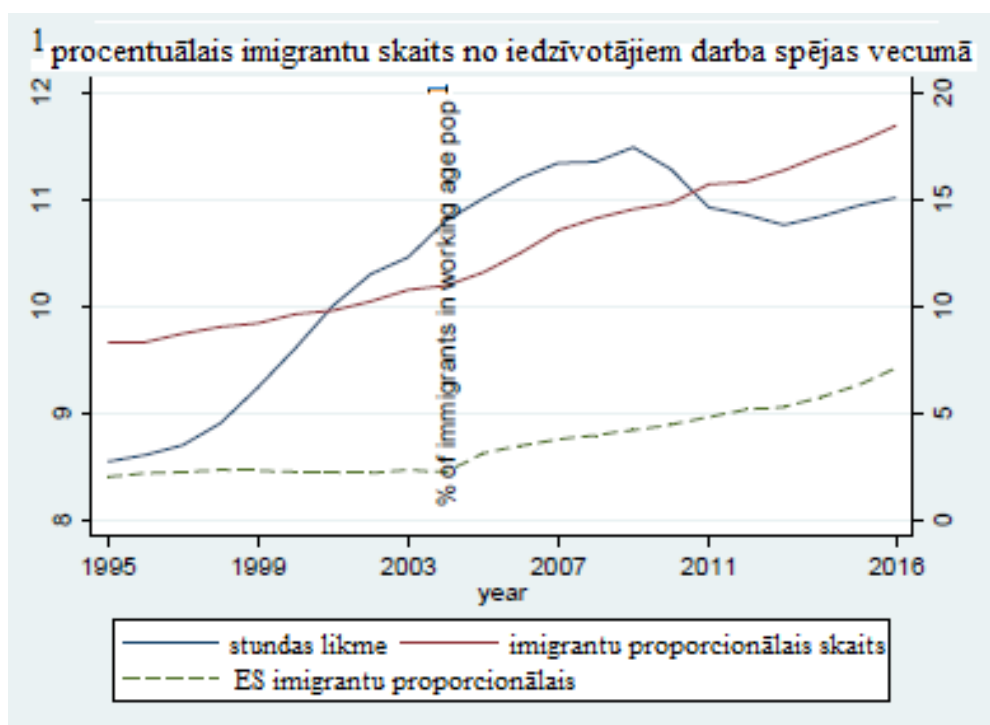

4.2. att. Vietējo un ES imigrantu bezdarbs³⁸

4.3. att. Vietējo un ES imigrantu nodarbinātība³⁹

³⁸ ²⁹ Wadsworth J. Immigration in the UK. 2017. Pieejams: http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/ea039_technical_paper.pdf 10. lpp

4.4. att. Vidējā samaksa par nostrādātu stundu Lielbritānijā dzimušajiem⁴⁰

ES imigrācijas ietekme uz sabiedrisko sektoru

Kā jau iepriekš minēts, imigranti no Eiropas Savienības ir vidēji jaunāki un ar lielāku iespējamību būt nodarbināti, kā arī ar mazāku iespējamību dzīvot uz pabalstiem. 2014. gadā Christian Dustmann un Tommaso Frattini veica pētījumu par ⁴¹ imigrācijas fiskālajiem efektiem Lielbritānijā. Pētījumā tika noskaidrots, ka imigranti no ES valstīm veic fiskālo pienesumu Lielbritānijas budžetā, samaksājot vairāk nodokļos, nekā saņemot pabalstos. Piemēram 'A8' valstu imigrantiem šis pienesums ir 15 miljardu britu mārciņas no 2001. līdz 2011. gadam. Kaut arī šis pienesums var šķist neliels, ilgtermiņā tas ir būtisks. 'Office for Budget Responsibility' 2013. gada prognozes norāda uz to, ka Lielbritānijas nacionālais parāds pieaugs par 40 procentpunktiem līdz 2062. gadam, ja imigrantu pieplūdumu no 140000 gadā samazinās līdz 0. Salīdzinot ar ES imigrantiem, Lielbritānijas pilsoņi vairāk naudu saņēma pabalstos, nekā iemaksāja valsts budžetā.

⁴⁰ Wadsworth J. Immigration in the UK. 2017. Pieejams: http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/ea039_technical_paper.pdf 11. lpp

⁴¹ Dustmann C., Frattini T. The fiscal effects of immigration to the UK. 2014. Pieejams: <http://www.cream-migration.org/files/FiscalEJ.pdf> 36.-38. lpp

Viens sektors, kur imigrācija gan varētu sagādāt problēmas ir nekustamo īpašumu cenas. Lielbritānija ir bēdīgi slavena ar nepietiekamu skaitu māju būvniecību, imigrācijas radītais populācijas pieaugums rada spiedienu uz mājokļu nozari. Taču arī bez ES valstu imigrantiem, pietiekamu mājokļu skaitu neizdotos nodrošināt. Problēmas sakne ir neizdevusies Lielbritānijas plānošanas sistēma, kas neļauj pieņemt piemērotus infrastruktūras lēmumus.⁴²

Imigrācijas ietekme uz produktivitāti

Cilvēki mēdz pārvākties uz valstīm, kur tie var būt produktīvāki un gūt lielākus ienākumus. Šī pārvākšanās ceļ starptautisko labklājību caur efektīvāku darba spēka izvietojumu. Imigrācijai ir arī potenciāls aizpildīt trūkstošo kvalifikāciju vai prasmes vietējā darba spēkā. Tas veicina specializāciju, paaugstina darbaspēka produktivitāti un algas vietējam darba spēkam ar papildus prasmēm.

Palielināta imigrācija neizbēgami palielina produktivitāti, ja vien ikviens imigrants neizstumj britu darba ņēmēju. Lielbritānijā strādātu vairāk cilvēku, tāpēc produktivitāte būs lielāka, taču, ja migrācija pazemina britu algas vai paaugstina nacionālo bezdarba līmeni, vidējais britu darba ņēmējs varētu būt sliktākā situācijā, pat ja IKP kopumā būtu paaugstinājies.

Tādēļ galvenie jautājumi ir, vai ES migranti britiem atņem darbavietas, vai migrācijas rezultātā samazinās britu algas, kā arī vai imigranti konkurē ar britiem vai papildina viņus. Ja viņi ir savstarpēji papildinoši, imigranti padarīs uzņemošo valsti produktīvāku, darot darbu, ko briti darīt nevēlas, vai ko tiem nav prasmju darīt, kā arī ar jaunu ideju vai tehnoloģiju ieviešanu. Tā rezultātā britu darba spēkam rodas iespēja specializēties. Šis process paaugstinātu imigrantu un britu darba ņēmēju algas un produktivitāti. Bet, ja imigranti konkurē ar britu darba ņēmējiem vairāk nekā viņi tos papildina, britu darba ņēmēju situācija varētu pasliktināties.⁴³

Pastāv vienprātība, ka tirdzniecība un ārvalstu investīcijas ļoti pozitīvi ietekmē Lielbritānijas produktivitāti, taču par imigrācijas ietekmi viedokļi dalās. Ir vairāki pētījumi, kas pierāda izglītotu imigrantu pozitīvo ietekmi uz Lielbritānijas produktivitāti, piemēram,

⁴²Hilber C. UK Housing and Planning Policies: the evidence from economic research. 2015. Pieejams: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/ea033.pdf> 11. lpp

⁴³CER commission. The economic consequences of leaving the EU on the UK and the EU single market. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/smc2016_26april2016.pdf 87.-94. lpp

'Immigration, Trade and Productivity in Services: Evidence from UK Firms', 'Openness and income: The roles of trade and migration' vai 'Immigration and native welfare'.

2.2. Imigrācijas ierobežojumi pēc Brexit

Ja pēc izstāšanās no ES Lielbritānijas imigrācijas politika tiktu noteikta, ņemot vērā tās ekonomikas vajadzības, Lielbritānijas valdība ļautu turpināt brīvu imigrāciju no ES. Tas saglabātu darbaspēka ienākšanu, ko pieprasa darba devēji, nodrošinot to, ka darba ņēmējiem aizpilda jaunās darba vietas un nomaina pensijā aizejošos. Tā kā zemas kvalifikācijas imigranti no pārējās ES neizstumj britu darba ņēmējus un augstāk kvalificētie strādnieki, iespējams, padarīs tos bagātākus un produktīvākus, tas būtu racionāli, taču grūti politiskā ziņā.⁴⁴

Pašlaik ar ierobežojumiem ir tikai izsniegtas darba vīzas imigrantiem, kas nav ES pilsoņi. Ja Lielbritānija pamestu Eiropas Savienību, bet vēlētos palikt Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijā vai Eiropas Ekonomiskajā zonā, tai vajadzētu pieņemt neierobežotu ES imigrāciju, kā, piemēram, Šveicē un Norvēģijā. Vienīgi neizdevīgāki tirdzniecības līgumi, iespējams, ļautu Lielbritānijai ierobežot darba vīzas ES imigrantiem, līdzīgi kā tas pašlaik ir ar imigrantiem no citām valstīm.

Ja ES imigrācija tiktu samazināta vai izbeigta pēc Brexit, tad būtu jāievieš kaut kas līdzīgs kā pašreizējā citu valstu imigrantu vīzu sistēma, lai izmitinātu ES imigrantus. Pašreizējie likumi ierobežo imigrantus, kas ieradušies ārpus ES robežām iegūt darbu, kurā nav nepieciešama izglītība un ikgadējais izsniegto darba vīzu skaits ir ierobežots līdz 55000. Tas nozīmē, ka šos ierobežojumus vajadzētu pārskatīt, darba vīzu kvotas būtu jāpalielina un jāpārdomā kādas darbinieku kategorijas atļaut. Visticamāk, ka pēc Brexit kvalificēto ES imigrantu plūsma tiks samazināta, taču sagaidīt tāda paša līmeņa aizvietošanu no citām valstīm ir maz ticams.⁴⁵

Pametot ES būtu lietderīgi atļaut visiem ES migrantiem palikt Lielbritānijā. Tas palīdzētu nodrošināt ārzemēs dzīvojošo britu tiesības. Saskaņā ar starptautiskajiem tiesību aktiem un ES 2004. gada direktīvu būtu nelikumīgi atcelt "iegūtās tiesības" par uzturēšanos Lielbritānijā vai otrādi - lai gan likumi, kas regulē darba tiesības, pabalstu sistēmu un publisko sektoru varētu tikt mainīti priekš nākotnes migrantiem.

⁴⁴ CER commission. The economic consequences of leaving the EU on the UK and the EU single market. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/smc2016_26april2016.pdf 97.-104. lpp

⁴⁵ Immigration statistics. UK government. 2015. Pieejams: <https://www.gov.uk/government/publications/immigration-statistics-october-to-december-2015/work>

Svarīgs faktors ir arī tas, ka vairāk nekā 1,8 miljoni britu dzīvo citās ES dalībvalstīs. Spānijā un Īrijā dzīvo aptuveni 400 000 cilvēku (Spānijā dzīvojošo skaits ir daudz lielāks, ja ieskaita britu iedzīvotājus, kas tur uzturas nepilnu laiku), un Vācijā un Francijā ir 150 000 un 175 000 patstāvīgi dzīvojošu britu⁴⁶. Lielbritānijas dalība ES, protams, ir liels ieguvums šiem migrantiem. ES piedāvā daudz lielāku darba vietu klāstu nekā Apvienotās Karalistes darba tirgus, tādējādi daudziem britiem, kas izvēlas dzīvot citās dalībvalstīs, ir lielāki ienākumi un labāka dzīves kvalitāte. Tas ir arī galvenais Lielbritānijas pensionāru galamērķis.

Gadījumā, ja Apvienotā Karaliste nolems izstāties no ES, būtu jāapspriež dažādi risinājumi ar citām ES dalībvalstīm, lai nodrošinātu, ka britu emigranti varētu turpināt dzīvot ES dalībvalstīs, taču šādu sarunu iznākums nebūtu tik vienkāršs kā sākumā varētu šķist.

Pensionējušies imigranti vidēji ir slogs publiskajām finansēm, jo tie pastiprināti izmanto veselības aprūpes sniegtās iespējas. Sarunās ar Lielbritāniju par imigrācijas ierobežojumiem fakts, ka Francijai un Spānijai brīvā migrācija izmaksā vairāk nekā Lielbritānijai netiktu palaists garām un briti, kas pārvāktos uz ārzemēm pēc Lielbritānijas izstāšanās no ES pamanītu, ka veselības aprūpe ir kļuvusi dārgāka, jo pašlaik, piemēram, Spānijā britu migrantu vizītes pie ģimenes ārsta apmaksā Spānijas valdība.⁴⁷

Lielbritānija varētu mēģināt vest sarunas ar Rietumeiropas valstīm divpusēji, lai esošie migranti varētu palikt un turpmākie migranti varētu netraucēti pārvietoties. Tas, visticamāk, būtu vienkāršākais risinājums, ja Apvienotā Karaliste nolemtu slēgt durvis uz Centrāleiropu un Austrumeiropu, bet Lielbritānija nevar kontrolēt šādu sarunu iznākumu, kas var radīt britu migrācijas iespēju ierobežošanu.

Kopumā, Lielbritānijai atstājot ES, nākamajām valdībām būtu vieglāk ierobežot imigrāciju. Tam var būt politiskas priekšrocības, taču tam būtu arī negatīva ietekme uz ekonomiku. Daudzi briti uzskata, ka katrs jauns darbs imigrantam ir par vienu darbu mazāk Lielbritānijas iedzīvotājam. Doma, ka imigrācija varētu būt ieguvums - piemēram, ka imigrants varētu paaugstināt vietējo strādnieku ienākumus - tiek apsvērts. Taču vairums ekonomistu neuzskata, ka imigrācija no ES apdraud britu nodarbinātības izredzes. Pieprasījums pēc imigrantu darba nākotnē varētu būt stabils.

Ja Lielbritānija atstās ES, tad racionālākā valdības politika būtu izmantot ES imigrācijas ieguvumus darba tirgū, saglabājot atvērtas robežas, liberalizēt īpašuma nodokļus, lai veicinātu

⁴⁶ CER commission. The economic consequences of leaving the EU on the UK and the EU single market. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/smc2016_26april2016.pdf 101.-102. lpp

⁴⁷ CER commission. The economic consequences of leaving the EU on the UK and the EU single market. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/smc2016_26april2016.pdf 103. lpp

māju celtniecību un izmantotu dažus papildu ieņēmumus no imigrācijas, ko ieguldīt sabiedriskajā sektorā un infrastruktūrā.⁴⁸

Taču, tā kā balsošana par ES atstāšanu ir Lielbritānijas iedzīvotāju atteikšanās no brīvas pārvietošanās, lielāka iespēja, ka Lielbritānija samazinās imigrāciju periodā, kad demogrāfiskās un ekonomiskās pārmaiņas piekļūvi Eiropas darba tirgum padara par ievērojamu ieguvumu.

⁴⁸ Turpat 103.-104. lpp

3. BREXIT IETEKME UZ TIRDZNICĪBU

3.1. Lielbritānijas izstāšanās no Eiropas Savienības Muitas savienības

Starp Eiropas Savienības dalībvalstīm pastāv muitas savienība. Muitas savienība ir valstu kopums, kas savstarpēji vienojušās par brīvo tirdzniecību un kopējiem ārējiem tarifiem uz valstīm, kas šajā savienībā neietilpst.⁴⁹ Ja Lielbritānija nenonāks pie vienošanās par palikšanu Eiropas Muitas savienībā un vienotajā tirgū pēc ES pamešanas, tad radīsies ievērojamas ekonomiskās sekas. Galvenā muitas savienības priekšrocība ir tirdzniecības veicināšana, kas ceļ ekonomisko labklājību. Tarifu samazināšana noved pie zemākām cenām, kas veicina zemāku izmaksu ražotāju preču patēriņu. Tā rezultātā aug ražotspēja un nodarbinātība.⁵⁰ Ja Lielbritānijai tiktu liegta piekļuve Eiropas muitas savienībai, tad viņu ekonomiskajai labklājībai teorētiski vajadzētu kristies, jo viņiem vajadzētu pārslēgties no zemu izmaksu ražotājiem uz augstu izmaksu ražotājiem, kas radītu lejupslīdi patēriņā un ražotspējā. Valdības ieņēmumi, iespējams, palielinātos, taču izmaiņas ražotāju peļņas pārpalikumā būtu atkarīgas no zaudētā eksporta un ieguvumiem atgūtajās vietējā tirgus daļās.

No otras puses, ja muitas savienības ārējie tarifi ir augsti, tad tirdzniecība tajā var būt aizvietojuši tirdzniecību ar valstīm, kas šajā savienībā neietilpst. Ja tāds ir šis gadījums, tad Lielbritānija, iespējams, varētu būt ieguvēja no tirdzniecības ar valstīm, kuras nav Eiropas Muitas savienībā, pametot šo savienību un pazeminot tirdzniecības barjeras. Tātad, Lielbritānijas ekonomiskā labklājība būtu atkarīga no tā vai muitas savienības izveidošanas rezultātā tirdzniecība ir novirzījies no efektīvāka uz neefektīvāku eksportētāju vai tirdzniecība notiek atkarībā no katras dalībvalsts konkurētspējīgajām priekšrocībām, kā arī vēl viens svarīgs faktors, kas noteiktu Apvienotās Karalistes ekonomisko labklājību būtu jaunās izmaksas tirdzniecībai ar Eiropas Savienības valstīm pēc izstāšanās no Muitas savienības.

Pieņemot, ka Apvienotās Karalistes kopējais eksports kritīsies pēc izstāšanās no muitas savienības, tā vairs nevarēs izmantot savu konkurētspējīgo priekšrocību tik efektīvi kā līdz šim, jo Lielbritānijas uzņēmumiem pieejamais tirgus būs mazāks un tiem būs mazākas specializēšanās iespējas. Tā rezultātā Lielbritānijas uzņēmumi nevarēs tik viegli panākt

⁴⁹CNBC. Brexit: What is the customs union and why does it matter? 2018. Pieejams: <https://www.cnbc.com/2018/04/26/brexit-what-is-the-customs-union-and-why-does-it-matter.html>

⁵⁰Economics online. Trade creation. Pieejams: http://www.economicsonline.co.uk/Global_economics/Trade_creation.html

ietaupījumus uz saražotā apjoma kvantitāti, kas paceļ vidējās izmaksas un tiešā veidā ietekmē nozares ar augstām fiksētajām izmaksām. Papildus tam, Lielbritānijas tirgū varētu kristies konkurence, kā rezultātā vietējiem uzņēmumiem nebūtu stimula samazināt izmaksas un uzlabot ražīgumu, tādā veidā samazinot patērētāju ieguvumu.

Brexit ietekme uz ES-Lielbritānijas tirdzniecības apjomu

Kad produkti tiek pakļauti tarifem, tā vienības cena paaugstinās, kas tiešā veidā ietekmē patērētāju uzvedību. Pirmkārt, šīs cenas izmaiņas izmaina aizvietojamu preču pievilcību patērētāju acīs, kā rezultātā patērētāji pievērsīsies precēm, kas ir vislīdzīgākās oriģinālajai precei, taču salīdzinoši lētākas. Šī efekta apjoms ir atkarīgs no tā cik liels būtu cenas pieaugums un cik līdzīgas aizstājošās preces iespējams atrast, kā arī to cenu salīdzinājums. Otrkārt, apjoma pieprasījums varētu kristies sakarā ar izmaiņām patērētāju pirktspējā. Kopējā ietekme uz šo cenu palielināšanos ir divu iepriekšminēto efektu summa- produktu aizstāšana un ienākumu efekts. Līdz ar to, ka Eiropas Savienības tarifi tiek piemēroti Lielbritānijas produktiem, pieprasījums pēc šiem produktiem krītas. Patērētāji var vai nu samazināt šo produktu patēriņu vai arī aizstāt to ar līdzīgiem produktiem. Kopumā, Lielbritānijas eksports uz Eiropas Savienības valstīm kritīsies, taču kristies varētu arī Apvienotās Karalistes patērētāju pieprasījums pēc ES dalībvalstu produktiem.⁵¹

Eiro-skeptiķi uzskata, ka sagaidāmais tirdzniecības apjoma samazinājums varētu tikt uzskatīts par ieguvumu Lielbritānijai, jo līdz ar tirdzniecības apjoma krišanos, kritīsies arī tirdzniecības deficīts ar ES dalībvalstīm. Taču, vērtēt tirdzniecības attiecības balstoties tikai uz tirdzniecības deficītu ir maldinoši. Ja Lielbritānijai neizdosies panākt vienošanos par palikšanu vienotajā tirgū, tad tā būs pakļauta Eiropas Savienības ārējai muitai un tirdzniecības tarifem, kā rezultātā ES produktu cenas celsies. Teorētiski, cenām pieaugot pieprasījums krītas, taču pieprasījuma izmaiņas ir atkarīgas arī no cenas elastības atsevišķiem produktiem. Dažas preces veido tikai mazu daļu no patērētāju budžeta un tādēļ to patēriņš varētu palikt nemainīgs pēc cenu izmaiņām.⁵² Taču cenu izmaiņām tādiem dārgajiem produktiem kā mašīnas, šis efekts būs ievērojams. Aizstāšanas efektam vajadzētu samazināt Eiropas Savienības produktu importu Lielbritānijā, taču līdz noteiktai pakāpei, jo vairāki produkti

⁵¹Economics discussion. The Theory of Customs Unions. Pieejams: <http://www.economicdiscussion.net/theories/the-theory-of-customs-unions-with-diagram/6699>

⁵²Economics help blog. Examples of elasticity. 2016. Pieejams: <https://www.economicshelp.org/blog/7019/economics/examples-of-elasticity/>

nevar būt aizstāti, piemēram, tādi, kas ražoti noteiktos reģionos. Pieprasījums pēc neaizstājamiem produktiem nekritīsies ievērojami, taču Lielbritānijas iedzīvotājiem par to nāksies maksāt dārgāk. Vēl jo vairāk, nav garantēts, ka Apvienotās Karalistes patērētāji ES produktus aizstās ar vietējiem produktiem. Tuvākās aizstājošās preces par izdevīgākajām cenām varētu nākt no ES robežu ārpusē, taču šie produkti ir dārgāki nekā ES produkti pirms tarifu ieviešanas, jo citādāk Lielbritānijas patērētāji būtu devuši šiem produktiem priekšroku jau pirms tam. Ja Apvienotās Karalistes vispārējā tirdzniecības politika netiks pārvērsta protekcionisma politikā, tad Lielbritānija turpinās būt par neto importētājvalsti, par spīti kritumam importētajā ES produktu apjomā un kopumā imports kļūs dārgāks. Savukārt, patērētāji saskarsies ar budžeta ierobežojumiem⁵³ un to kopējais pieprasījums kristos, ieskaitot pieprasījumu pēc vietējiem produktiem. Tajā pašā laikā, Lielbritānijas uzņēmumi vairs nevarēs cenu ziņā konkurēt ar ES uzņēmumiem. Galu galā, valstis vienmēr ir ieinteresētas tirdzniecības izmaksu samazināšanā.

Tarifu barjeru izmaksas

Ekonomiskās veiktspējas centrs (CEP 2014) aprēķināja Brexit izmaksas, kas rastos izmaiņās tirdzniecībā, balstoties uz faktiskajiem ekonomiskajiem datiem. Tika aprēķināts tirdzniecības izmaksu pieaugums saistībā ar juridiskajiem šķēršļiem un regulām, kas tiešā veidā ietekmē preces un pakalpojumus. Viņi pieņēma, ka Lielbritānija saskartos ar 2/3 bez-tarifu barjeru izmaksām ar ko pašlaik saskaras ASV, kas novestu pie 0.93% zaudējumiem Lielbritānijas nacionālajā ienākumā. Par cik ES iekšējās tirdzniecības izdevumi laika gaitā krītas, apmēram par 40% ātrāk nekā citās OECD valstīs, CEP pieņēma, ka bez-tarifu barjeru izdevumi vienotajā tirgū turpinās kristies par 40%, kā rezultātā Lielbritānija zaudētu 2.55% no nacionālā ienākuma, jo šis tirdzniecības izmaksu samazinājums neattiektos uz viņiem.

Kopumā CEP secināja, ka pieaugums tirdzniecības izmaksās Lielbritānijai radītu 3.62% zaudējumus IKP. Atņemot no šiem zaudējumiem Lielbritānijas iemaksas ES budžetā, kas ir 0.53% no IKP, zaudējumi būtu 3.09%, apmēram 50 miljardu britu mārciņu. Šajos aprēķinos

⁵³ preces un pakalpojumi ko patērētāji spēj iegādāties par noteiktajām cenām, ņemot vērā savu ienākumu līmeni

nav ņemti vērā tādi aspekti, kā produktivitātes pieaugums konkurences rezultātā, inovācijas un jaunu tehnoloģiju apgūšana.⁵⁴

3.2. Kapitāla brīva kustība

Viens no sektoriem ko lielā mērā ietekmē Vienotais tirgus ir Ārvalstu tiešās investīcijas. Kā Eiropas Savienības dalībvalsts, Lielbritānija no tās saņem finansējumu. Šis finansējums ir paredzēts, lai stiprinātu Eiropas Savienības kopējo ekonomiku un labklājību, tātad līdzekļi, kurus saņem viena valsts, nes ekonomisku ieguvumu arī citām dalībvalstīm.⁵⁵ No tā var secināt, ka Lielbritānija ir ieguvēja arī no citās ES dalībvalstīs ieplūstošām investīcijām. Lielbritānijā ieplūstošās investīcijas no ES 2015. gadā sastādīja vairāk nekā pusi no kopējām Ārvalstu tiešajām investīcijām.⁵⁶

Viens no Eiropas Savienības mērķiem ir kapitāla plūsmas ierobežojumu likvidēšana starp tās dalībvalstīm un valstīm, kas tajā neietilpst. Eiropas Savienība vienošanās par investīcijām iekļauj Brīvās tirdzniecības līgumos,⁵⁷ kas norāda uz to, ka Lielbritānijai varētu būt iespēja piekļūt Vienotā tirgus sniegtajām priekšrocībām kapitāla plūsmu ziņā, taču par cik Eiropas Savienības četras brīvības (brīva preču, pakalpojumu, kapitāla un personu pārvietošanās) ir savstarpēji saistītas, maz ticams, ka sarunās par izstāšanos Lielbritānijai izdosies sasniegt sev vēlamos rezultātus šajā jomā. Investīciju plūsmas no valstīm, kas nav ES sastāvā arī samazinātos, jo Vienotais tirgus ir viens no faktoriem, kas valsti padara pievilcīgāku investoriem, taču izstāšanās no tā rada pretēju efektu, jo tirgus izmērs ir viens no svarīgākajiem faktoriem investīciju piesaistē⁵⁸ un piekļuve Vienotajam tirgum, padara Lielbritānijas tirgu ievērojami lielāku.

Papildus tam, Lielbritānija ir viens no starptautisko uzņēmumu galamērķiem, kurā nodibināt galvenās mītnes, lai piekļūtu Vienotajam tirgum. Eiropas Savienības dalībvalstu

⁵⁴Ottaviano G., Pessoa J. P., Sampson T., Reenen J. Brexit or Fixit? The Trade and Welfare Costs of Leaving the European Union. London: Centre for Economic Performance, 2014. Pieejams: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/pa016.pdf> 1.-5. lpp

⁵⁵European Commission. Capital movements. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-markets/capital-movements_en

⁵⁶CER commission. The economic consequences of leaving the EU on the UK and the EU single market. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/smc2016_26april2016.pdf 44.-47. lpp

⁵⁷European Commission. Negotiations and agreements. Pieejams: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/>

⁵⁸Economics help blog. Factors that affect foreign direct investment. Pieejams:

<https://www.economicshelp.org/blog/15736/economics/factors-that-affect-foreign-direct-investment-fdi/>

starpā Lielbritānija šajā jomā ir līdere ar 35% investīciju, kuras nāk no uzņēmumiem, kas izmanto šo taktiku.⁵⁹ Pamatojoties uz starptautisko līgumu “Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību” (VVTT), nosacījumi uzņēmējdarbības veikšanai vietējiem uzņēmumiem būs viēglāki nekā trešās puses valstu uzņēmumiem, kā rezultātā starptautiskiem uzņēmumiem, kas vēlas darboties Eiropas Savienības Vienotajā tirgū, ir izdevīgāk savas galvenās mītnes bāzēt ES robežās. Šos apstākļus pastiprina arī likums, ka ja uzņēmuma galvenā mītne atrodas ES teritorijā, arī tā filiāles tiek pakļautas tiem pašiem noteikumiem, kas nozīmē to, ka tās var darboties tikai zem VVTT noteikumiem visā Eiropas Savienībā. No iepriekšminētajiem faktoriem izriet tas, ka pēc Lielbritānijas izstāšanās no ES, šie uzņēmumi savas galvenās mītnes pārcels uz citu ES dalībvalsti un Lielbritānijai nāksies zaudēt šīs investīcijas.

Eiropas Savienības ārējās tirdzniecības līgumi

Ņemot vērā Lielbritānijas un ES tirdzniecības apjomus, viens no galvenajiem “Brexit” negatīvajiem faktoriem būs šī apjoma kritums.⁶⁰ Tomēr bez tā Lielbritānijai radīsies vēl papildus zaudējumi tirdzniecībā no tirdzniecības līgumiem, ko Eiropas Savienība ir noslēgusi Lielbritānijas vārdā ar valstīm, kas nav ES dalībvalstis. Viens veids kā no tā izvairīties ir Lielbritānijas dalība ES Muitas savienībā, kas ir maz ticams, tādēļ Lielbritānijai vajadzēs atkārtoti slēgt šos tirdzniecības līgumus, taču loģiski būtu sagaidīt, ka tās pozīcija šajās sarunās individuāli būs krietni vājāka.

Viens no šiem līgumiem būtu Eiropas Ekonomikas zona, kas Vienotajā tirgū ietver Lihtenšteinu, Islandi un Norvēģiju. Tā kā šīs trīs valstis ir parakstījušās uz visu Vienotā tirgus noteikumu piemērošanu, Lielbritānijai ar šīm valstīm tirdzniecībā nav tarifu barjeru.⁶¹ Norvēģija ir viens no svarīgākajiem Lielbritānijas tirdzniecības partneriem un pēc EEZ valstīm ES ir ciešas tirdzniecības saites caur šiem līgumiem ar Šveici, kura ir arī nozīmīgs Lielbritānijas tirdzniecības partneris.

Citi patreiz spēkā esoši ES Brīvās tirdzniecības līgumi ir ar tādiem tirdzniecības partneriem kā Meksika un Vjetnama, iekļaujot gan preces, gan pakalpojumus, kā arī līgumi

⁵⁹UK government. UKTI Inward Investment Report 2014 to 2015. 2015. Pieejams: <https://www.gov.uk/government/publications/ukti-inward-investment-report-2014-to-2015/ukti-inward-investment-report-2014-to-2015-online-viewing>

⁶⁰Ottaviano G., Pessoa J. P., Sampson T., Reenen J. Brexit or Fixit? The Trade and Welfare Costs of Leaving the European Union. London: Centre for Economic Performance, 2014. Pieejams: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/pa016.pdf> 1.-5. lpp

⁶¹European Free Trade Association. EEA Agreement. Pieejams: <http://www.efta.int/eea/eea-agreement>

tikai par precēm ar Dienvidkoreju, Kolumbiju un Dienvidāfriku. Turklāt Eiropas Savienībai ir muitas savienības ar Andoru, Sanmarīno un Turciju.⁶²

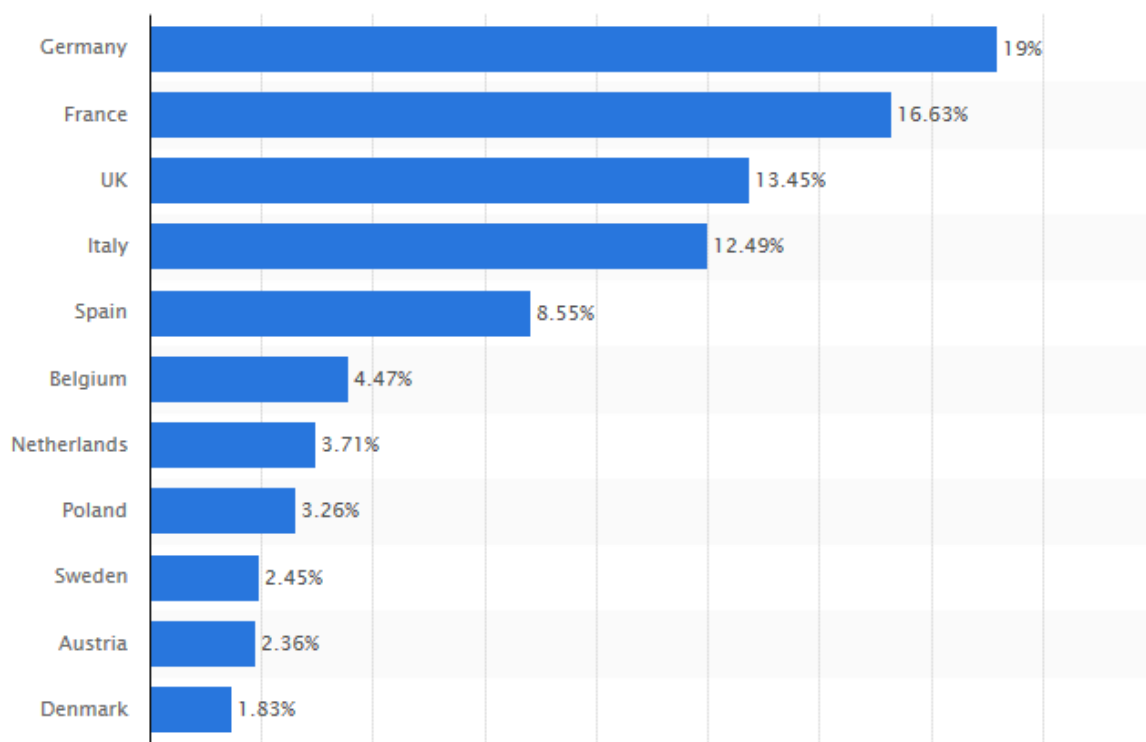
3.3. Brexit ietekme uz Eiropas Savienības ekonomiku

Budžets

Brexit rezultātā ES ir zaudējusi trešo lielāko iemaksu veicēju tās budžetā. Lielbritānijas tiešais piensums ES budžetam 2015. gadā bija 13.45% no visu dalībvalstu kopējā piensuma. Atlikušajām 27 dalībvalstīm vajadzētu vai nu paaugstināt savas iemaksas vai arī samazināt ES kopējos izdevumus. “The Global Counsel” savā ziņojumā paredz, ka iemaksas kopbudžetā varētu pieaugt tikai par 5.8% gadījumā ja dalībvalstis palielinātu savas iemaksas⁶³. Taču nav arī izslēgta iespēja, ka Lielbritānijai vajadzētu nākotnē veikt iemaksas ES budžetā, tas varētu būt nepieciešams, piemēram, ja tā vēlētos iestāties Eiropas Ekonomiskajā zonā.

⁶²European Commission. Negotiations and agreements. Pieejams: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/>

⁶³Irwin G. Brexit: The impact on the UK and the EU. London: Global Counsel, 2015. Pieejams: https://www.global-counsel.co.uk/sites/default/files/special-reports/downloads/Global%20Counsel_Impact_of_Brexit.pdf 26.-27.lpp

3.1. att. Iemaksas ES budžetā pa dalībvalstīm⁶⁴

Tirdzniecība

ES imports no Lielbritānijas 2017. gadā bija 276 miljardu mārciņu, taču eksports bija 347 miljardu mārciņu vērtībā. Lielbritānija ir svarīga tirdzniecības sastāvdaļā, jo sastāda nozīmīgu daļu no ES eksporta galamērķu.⁶⁵ Tas nozīmē, ka ES tirdzniecības pārpalikums ar Lielbritāniju ir svarīgs faktors jaunu pārrunu uzsākšanas nepieciešamībai no ES puses.

Pārējām ES dalībvalstīm tagad ir iespējas piesaistīt vairāk ārējās investīcijas. Lielbritānija bija viena no lielākajām ES investīciju saņēmējām un vairs nav vienotā tirgus sastāvā, tāpēc tas atstāj lielākas ārējo investīciju iespējas esošajām dalībvalstīm. Vēl Lielbritānija vairs nevarēs būt kā vārti trešās puses valstu uzņēmumiem, kas vēlas iekļūt vienotajā tirgū, taču ES dalībvalstīm pastāv risks, ka Lielbritānijai izdosies biznesa vides pārveidošana ar mērķi palielināt savu konkurētspēju attiecībā pret ES. Ja Apvienotajai Karalistei tas izdotos, tad tā spētu pārvilināt ārējās investīcijas no ES uz Lielbritāniju.

⁶⁴Share of total contributions to the European Union budget in 2016, by Member State. Statista. Pieejams: <https://www.statista.com/statistics/316691/european-union-eu-budget-share-of-contributions/>

⁶⁵ Ward M. Statistics on UK-EU trade. 2018. Pieejams: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7851/CBP-7851.pdf> 4. lpp

Papildus tam, ar Lielbritānijas aiziešanu ES IKP ir pazeminājies par 16%⁶⁶, kas padara ES par mazāk pievilcīgu tirdzniecības partneri.

Londonas ietekme

Londona ir dziļi integrēta ES finanšu sistēmā. Eiropas bankām, kas izvietotas Lielbritānijā dārgi izmaksātu pārcelšanās un uzņēmumi, kā arī mājsaimniecības ciestu no likviditātes zuduma un augstāku finanšu pakalpojumu izmaksām. Savukārt, citi Eiropas finanšu centri varētu gūt no tā labumu ārējo investīciju veidā un no bankām ārpus ES, kas vēlas piekļūt vienotajam tirgum. Šie finanšu centri ir Frankfurte, Parīze, Amsterdamā un Dublinā, taču šīm pilsētām vēl ir tāls ceļš ejams līdz tās varētu sasniegt tādu biznesa vidi kā Londonā.⁶⁷

Vairākiem ES dalībvalstu finanšu centriem pastāv risks zaudēt lielu daļu darījumu, ja Londona tiktu izslēgta no vienotā tirgus. Tikai nedaudziem Eiropas finanšu centriem tas nāktu par labu, taču tajā pašā laikā arī tie ir cieši saistīti ar Londonu un riskētu ar lieliem zaudējumiem.

Ekonomiskās sekas atsevišķām dalībvalstīm

Vairākas valstis ietekmēs tirdzniecības izbeigšana ar Lielbritāniju. Tikai dažām dalībvalstīm ir tirdzniecības pārpalikums ar Apvienoto Karalisti, taču kā IKP sastāvdaļa eksports uz Lielbritāniju ir nozīmīgs daudzām no Eiropas Savienības dalībvalstīm. Piemēram, tirdzniecības pārpalikums ar Lielbritāniju pārsniedz 1% tādām valstīm kā Polija, Beļģija, Nīderlande, Latvija, Ungārija, Lietuva, Slovākija un Čehija. Īrija tirdzniecības, migrācijas un piegādes ķēžu ziņā ar Lielbritāniju ir visvairāk integrētā ES dalībvalsts un tās eksports uz Apvienoto Karalisti sastāda 12% no IKP, tāpēc šī valsts no Brexit varētu ciest visvairāk. Līdzīgā situācijā ir arī Kipra, kuras eksports uz Lielbritāniju sastāda 7% no IKP.

⁶⁶Share of Member States in EU GDP. European Commission.. Pieejams: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170410-1>

⁶⁷The telegraph. Could one of these cities replace London as Europe's financial centre? 2016. Pieejams: <https://www.telegraph.co.uk/property/news/which-cities-could-replace-london-as-europes-financial-centre--a/>

Finanšu pakalpojumu ziņā visvairāk nāktos ciest Īrijai, Kiprai, Nīderlandei, Beļģijai, Francijai un Zviedrijai, jo šīm valstīm ar Lielbritāniju ir ciešas finanšu sektora saites, kā arī naudas aizņēmumi šo valstu starpā. Arī Frankfurte un Londona savā starpā ir atkarīgas, tādejādi arī Vācijas finanšu sektoram nāksies saskarties ar problēmām.⁶⁸

Migrācijas ziņā visvairāk tiks ietekmēta Polija, jo Lielbritānijā pašlaik dzīvo, apmēram, 1 miljons poļu, kas arī ir visvairāk pārstāvētā ārzemnieku tautība Apvienotajā Karalistē. Polijai ir augsts bezdarba līmenis un ja poļiem nāktos pamest Lielbritāniju, tad tas būtu liels slogs Polijas ekonomikai. Polijai pašlaik par labu nāk arī nauda, ko Lielbritānijā dzīvojošie poļi pārskaita uz mājām, šo pārskaitījumu apjoms gadā sasniedz 1.1 miljardu eiro. Lielbritānijā ir apmetušies arī 389 000 īru pilsoņu, kuru izraidīšanas gadījumā Īrijai tiktu sagādātas vēl vairāk problēmas.⁶⁹

⁶⁸Irwin G. Brexit: The impact on the UK and the EU. London: Global Counsel, 2015. Pieejams: https://www.global-counsel.co.uk/sites/default/files/special-reports/downloads/Global%20Counsel_Impact_of_Brexit.pdf 30.-38.lpp

⁶⁹Population of the UK by country of birth and nationality: 2016. Office for National Statistics. 2016. Pieejams: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/ukpopulationbycountryofbirthandnationality/2016>

4. ĀRVALSTU TIEŠĀS INVESTĪCIJAS

Ārvalstu tiešo investīciju pieplūdums ir saistīts ar dažādiem ekonomiskiem ieguvumiem, piemēram, augstāku produktivitāti, tehnoloģiju attīstību un vairāk inovācijām. Apvienotā Karaliste ir valsts, kurai līdz šim ar investīciju piesaisti ir klājies ļoti labi, un tāpēc tieši šī ir viena no jomām, uz kuru Brexit varētu atstāt negatīvu iespaidu.

Apmēram 46% no Lielbritānijas ārvalstu tiešajām investīcijām nāk no ES dalībvalstīm.⁷⁰ Šī investīciju plūsma ir ievērojami mainījusies kopš 2001. gada, kad gandrīz puse no investīcijām nāca no Ziemeļamerikas un Dienvidamerikas, taču tikai trešdaļa no kopējā apjoma nāca no ES dalībvalstīm.⁷¹

Pašreizējās dalības Eiropas Savienībā nozīme un turpmākā ietekme uz ĀTI, kas atkarīga no tā par kādiem nākotnes tirdzniecības attiecību modeļiem Apvienotā Karaliste būs spējīga vienoties ar Eiropas Savienību pēc izstāšanās, izriet no tā, kā ierobežotāka piekļuve Vienotajam tirgum var ietekmēt ārvalstu tiešo investīciju pieplūdumu. Pētījumi, kas ir izskatījuši šo jautājumu, parasti nonāk pie secinājuma, ka dalība Eiropas Savienībā noved pie ārvalstu tiešo investīciju pieauguma,⁷² jo valstu dalība Vienotajā tirgū padara Eiropas Savienības valstis pievilcīgākas starptautiskajiem investoriem.

Ārvalstu tiešās investīcijas visbiežāk ir saistītas ar kapitāla importu un inovatīvu tehnoloģiju radīšanu un ieviešanu. Šie faktori kopā ar inovatorisku darba organizācijas veidu ieviešanu var uzlabot kopējo produktivitāti, tajā pašā laikā sekmējot darbaspēka pieaugošo prasmju līmeni caur augsti kvalificētu darbavietu nodrošināšanu.⁷³ Tehnoloģiskā un

⁷⁰Bank of England. EU membership and the Bank of England. 2015. Pieejams: <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/speech/2015/eu-membership-and-the-bank-of-england-pdf.pdf?la=en&hash=D5C8D8A05A53ACA2D9BF17D7C7A2D819BAC9B4C7> 90.-91.lpp

⁷¹Driffield N., Love J., Lancheros S., Temouri Y. How attractive is the UK for future manufacturing foreign direct investment. 2013. Pieejams: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/277171/ep7-foreign-direct-investment-trends-manufacturing.pdf 57.lpp

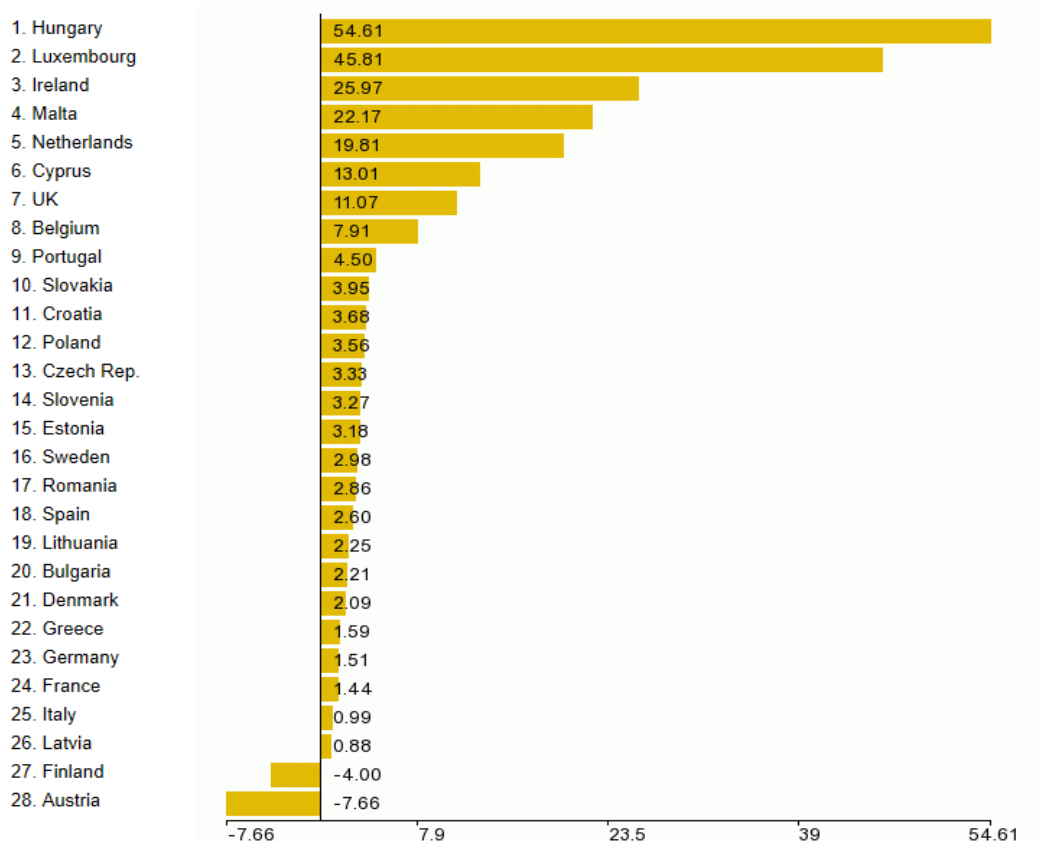
⁷²Deutsche bank. The Single European Market 20 years on. 2013. Pieejams: https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD000000000444504/The_Single_European_Market_20_years_on%3A_Achievements.PDF 10.lpp

⁷³De Mello L. Foreign direct investment-led growth: evidence from time series and panel data. 1999. Pieejams: <https://pdfs.semanticscholar.org/5735/e344e48c5c3698062b2023723fa2d092bdfdc.pdf> 133.-148.lpp

produktivitātes spēja var radīt labvēlīgus ārējos efektus vietējiem ražotājiem.⁷⁴ Turklāt iekšējie ieguldījumi var radīt nodarbinātības iespēju paplašināšanos un papildus nodrošina nozīmīgu valsts ieņēmumu avotu.

Ārvalstu tiešo investīciju nozīme Lielbritānijas ekonomikai

Apvienotā Karaliste ir salīdzinoši atkarīga no ārvalstu tiešajām investīcijām. (skatīt att. 4.1.) Daļēji tas ir saistīts ar nelielo ražošanas nozari. Lielbritānijas ekonomikas līdzsvarošana varētu paplašināt tās ražošanas nozari un tādējādi samazināt pārmērīgu atkarību no ārvalstu tiešajām investīcijām. Brexit šo procesu varētu padarīt vieglāku. Tomēr īstermiņā līdz brīdim, kamēr šādas pārmaiņas netiek realizētas, ārvalstu tiešo investīciju apjoms arī turpmāk būs ļoti nozīmīgs faktors Lielbritānijas ekonomikai.

4.1. att. Ārvalstu tiešo investīciju procentuālais apjoms no IKP, 2016. gadā.⁷⁵

⁷⁴ Borensztein E., Gregorio J., Lee J-W. How does foreign direct investment affect economic growth? 1995. Pieejams: <http://www.nber.org/papers/w5057.pdf> 18.-20.lpp

Aptuveni 45000 ārvalstu filiāļu, kas darbojas Lielbritānijā, veido mazāk nekā 2% no kopējā uzņēmumu skaita, taču tie nodarbina apmēram 13% no Lielbritānijas nodarbināto iedzīvotāju skaita un nedaudz vairāk nekā trešdaļu no kopējās produkcijas izlaides apjoma.⁷⁶ Ražošanas nozarē ārvalstu uzņēmumi ir vēl ievērojamāki, veidojot ,apmēram, 42% no ražošanas investīcijām un 38% no ražošanas apjoma.⁷⁷ Kā jau iepriekš minēts, liela daļa no šiem uzņēmumiem darbojas Lielbritānijā, lai piekļūtu Vienotajam tirgum. Ja pēc Lielbritānijas izstāšanās no ES, tie pārceltos uz citu ES dalībvalsti, Lielbritānijas ekonomikai nāktos stipri ciest.

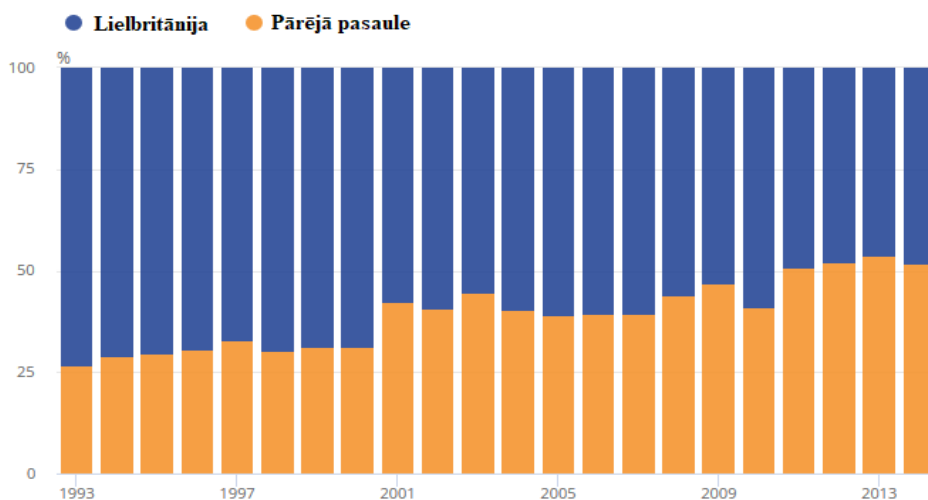
Viena no jomām, kurā ārvalstu tiešās investīcijas ir īpaši nozīmīgas Lielbritānijas ekonomikā attiecas uz pētniecības un attīstības izdevumiem, kur ārvalstu īpašumā esošie uzņēmumi pēdējos trīs gados ir samaksājuši nedaudz vairāk par pusi no Lielbritānijas kopējiem pētniecības un attīstības izdevumiem. (skatīt att.4.2.) Ārvalstu uzņēmumu pārsvars ir vēl izteiktāks transportlīdzekļu nozarē, kur tie samaksāja apmēram 80% no visiem pētniecības un attīstības izdevumiem laika posmā no 2001. līdz 2010. gadam. Pētniecības un attīstības izdevumi pārsniedza 40% arī tādās nozarēs kā elektronika, mašīnbūve, optiskie instrumenti, datorprogrammas, pārtikas produkti, dzērienu un tabakas izstrādājumos, kā arī ķīmiskajā rūpniecībā.⁷⁸

⁷⁵ The global economy. Foreign Direct Investment, percent of GDP - country rankings. 2016. Pieejams: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/Foreign_Direct_Investment/

⁷⁶ Driffield N., Love J., Lancheros S., Temouri Y. How attractive is the UK for future manufacturing foreign direct investment. 2013. Pieejams: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/277171/ep7-foreign-direct-investment-trends-manufacturing.pdf 5;12. lpp

⁷⁷ Turpat. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/277171/ep7-foreign-direct-investment-trends-manufacturing.pdf 64.-65. lpp

⁷⁸ Turpat. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/277171/ep7-foreign-direct-investment-trends-manufacturing.pdf 64. lpp

4.2. att. Uzņēmumi, kuri iegulda pētniecībā un attīstībā pēc izcelsmes valsts.⁷⁹

Iepriekšminētie faktori ir svarīgi trīs iemeslu dēļ. Pirmkārt, ieguldījumi pētniecībā un attīstībā nodrošina iespēju palielināt ražošanas potenciālu nākotnē. Otrkārt, investīcijas pētniecībā un attīstībā ir galvenais līdzeklis inovāciju un tehnoloģiju attīstības nodrošināšanai, kas tieši ietekmē ekonomisko izaugsmi. Treškārt, paļaušanās uz ārvalstu uzņēmumiem, inovācijās un tehnoloģiju attīstībā, parāda gan ārvalstu tiešo investīciju nozīmi, kas veicina Lielbritānijas ekonomikas efektivitāti, gan arī vietējo uzņēmumu vājumu un potenciālo Lielbritānijas ekonomikas nestabilitāti.

Brexit ietekme uz ārvalstu tiešajām investīcijām

Lielākajā daļā ekonomisko pētījumu, kas tika veikti, lai novērtētu potenciālo Brexit ietekmi uz ārvalstu tiešajām investīcijām, ir vai nu izmantoti iepriekšējos pētījumos izdarītie aprēķini, vai arī tie ir ārvalstu tiešo investīciju plūsmas iekļāvuši pie ietekmes uz tirdzniecību sadaļā.^{80 81} Neraugoties uz to, ka pārliecinošu pierādījumu šajā sakarā nav daudz, dalība ES,

⁷⁹Office for National Statistics. Figure 8: Ownership of businesses who perform R&D in the UK, 1993 to 2014. Pieejams:

<https://www.ons.gov.uk/economy/governmentpublicsectorandtaxes/researchanddevelopmentexpenditure/bulletin/s/businessenterpriseresearchanddevelopment/2014>

⁸⁰Emmerson C., Johnson P., Mitchell I., Phillips D. Brexit and the UK's Public Finances. 2016. Pieejams: <https://www.ifs.org.uk/uploads/publications/comms/r116.pdf> 31.-34.lpp

⁸¹ PriceWaterhouseCoopers. Leaving the EU: Implications for the UK economy. 2016. Pieejams: <http://www.cbi.org.uk/news/leaving-eu-would-cause-a-serious-shock-to-uk-economy-new-pwc-analysis/leaving-the-eu-implications-for-the-uk-economy/> 54.-55. lpp

kurai komplektā nāk piekļuve Vienotā tirgus sistēmai ir bijis viens no svarīgākajiem faktoriem, ko parasti uzskata par pievilcīgu investoriem. Tas Lielbritāniju padara par izdevīgu atrašanās vietu investoru acīs. Vairāki autori uzskata, ka ārvalstu tiešo investīciju samazinājums būs viens no nozīmīgākajiem zaudējumiem, kas saistīti ar Lielbritānijas izstāšanos no ES.⁸²

Viens no veidiem, kā ekonomikas pētnieki ir mēģinājuši novērtēt to, kādu iespaidu dalība ES atstāj uz ārvalstu tiešajām investīcijām un dalībvalstu IKP, bija izmantojot gravitācijas modelēšanu. Ar šo metodi iespējams novērtēt starptautisko tirdzniecību, ņemot vērā tādus faktorus kā attālums, vēsturiskās saiknes, kā arī attiecīgo valstu IKP un iedzīvotāju skaitu. Transporta izmaksas pieaug atkarībā no attāluma, tāpēc valstis, kuras ir tuvu viena otrai savā starpā tirgosies vairāk nekā ar valstīm, kas atrodas tālāk. Savukārt lielākas un bagātākas valstis mēdz iegādāties vairāk preču un pakalpojumu. Tādēļ, neņemot vērā šos faktorus, var rasties maldinošs iespaids par to, vai pievienošanās ekonomiskai savienībai, piemēram, ES, ir ievērojama ietekme uz tirdzniecību un investīcijām.

Izmantojot šo metodi, tika iegūti dažādi rezultāti par dalību ES saistībā ar ārvalstu tiešajām investīcijām. Vienā pētījumā atklājās neizšķirošs efekts lielākajai daļai valstu⁸³, bet citā pētījumā tika konstatēts, ka dalība ES palielināja ienākošās investīcijas Nīderlandē aptuveni par 18% un pārējās ES dalībvalstīs par 17%.⁸⁴

“National Institute Economic Review” prognozes svārstās atkarībā no tā kādas būs Lielbritānijas un ES veidotās tirdzniecības attiecības pēc Brexit. Tie ir 9,7%, ja Apvienotā Karaliste pievienosies EEZ, 17,1%, ja tiks īstenots Šveices modeļa Brīvās tirdzniecības līgums, un 23,7%, ja tirdzniecības attiecības balstīsies uz PTO noteikumiem.⁸⁵

Kā jau iepriekš minēts, ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem ir daudz savstarpēji saistošu faktoru. Visticamāk, ja Apvienotā Karaliste kļūtu mazāk pievilcīga starptautisko investoru acīs, viņi reaģētu, palēninot jaunu ieguldījumu apjomu Apvienotajā Karalistē, nevis

⁸²Fairbairn C., Newton-Smith R. Brexit – the Business View. 2016. Pieejams: <http://www.cbi.org.uk/business-issues/brexit-and-eu-negotiations/eu-business-facts/brexit-the-business-view-pdf/> 11.-14. lpp

⁸³Brenton P. Economic Integration and FDI: An Empirical Analysis of Foreign Investment in the EU and in Central and Eastern Europe. 1998. Pieejams: <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=641117074119119067088018082092091024048073027027075062101013080008079101112121127021002003092082068091041013086099111028101028085069083074115095092109007087091083125125003110093118001096&EXT=pdf> 29.-30.lpp

⁸⁴ Straathof B., Linders G-J. The Internal Market and the Dutch Economy Implications for trade and economic growth. 2008. Pieejams: <http://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/internal-market-and-dutch-economy-implications-trade-and-economic-growth.pdf> 69.-70.lpp

⁸⁵Ebell M., Warren J. The long-term economic impact of leaving the EU. <https://www.niesr.ac.uk/sites/default/files/publications/National%20Institute%20Economic%20Review-2016-Ebell-121-38.pdf> 127. lpp

pārvietojot visus esošos resursus.⁸⁶ Tam joprojām būtu nopietnas sekas, taču tās būtu vērojamas pakāpeniski, un tādēļ tas nebūtu tik pēkšņš šoks, kā varētu sagaidīt.

Visbeidzot, ir vērts atzīmēt, ka līdzīgas bažas ir radušās arī debatēs par to, vai Apvienotajai Karalistei vajadzētu pievienoties Eiro zonai, kur tika ierosināts, ka nepiedalīšanās tajā varētu samazināt Lielbritānijā ieplūstošās ārvalstu tiešās investīcijas.⁸⁷ Tomēr notika pretējais un ārvalstu tiešās investīcijas strauji pieauga, lai gan Apvienotā Karaliste ieņēma stingru nostāju pret pievienošanos eiro.

“National Institute Economic Review” pārliecinoši argumentē to, ka paaugstināts nenoteiktības līmenis attiecībā uz Brexit varētu negatīvi ietekmēt ārvalstu tiešo investīciju plūsmu uz Lielbritāniju.⁸⁸ Tomēr iespējamo ārvalstu tiešo ieguldījumu samazināšanās apjoms un ilgums ir apšaubāms. Tas ir atkarīgs no tā kādas tirdzniecības attiecības Lielbritānija būs spējīga izveidot ar ES un kā uz to skatīsies starptautiskie investori.

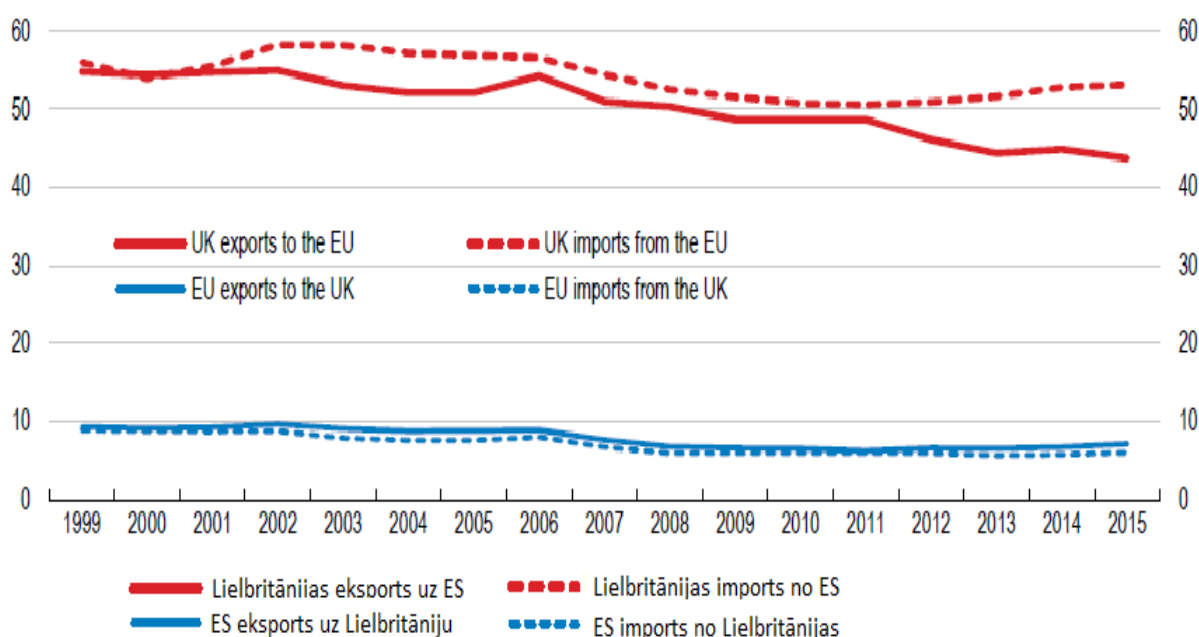
⁸⁶Pain N., Young G. The macroeconomic impact of UK withdrawal from the EU. 2004. Pieejams: <http://www.niesr.ac.uk/sites/default/files/publications/1-s2.0-S0264999302000688-main.pdf> 393.-394. lpp

⁸⁷Begg D. The consequences of saying no. 2003. Pieejams: <http://faculty.london.edu/rportes/research/BeggCommissionReport.pdf> 5.-6. lpp

⁸⁸Portes J. Commentary: The economic implications for the UK of leaving the European union. 2013. Pieejams: <http://www.niesr.ac.uk/sites/default/files/commentary.pdf> 7. lpp

5. IESPĒJAMĀS LIELBRITĀNIJAS UN ES VIENOŠANĀS PĒC BREXIT

Eiropas Savienība ir galvenais Lielbritānijas tirdzniecības partneris un tās finansiālais sektors gūst labumu no pieejas vienotajam tirgum, kas stiprina Londonas konkurētspējīgās priekšrocības šajā sektorā. Eksports uz ES valstīm sastāda apmēram 12% no Lielbritānijas IKP un apmēram 45% no kopējā eksporta, taču importa jomā ES ir vēl nozīmīgāks partneris.⁸⁹

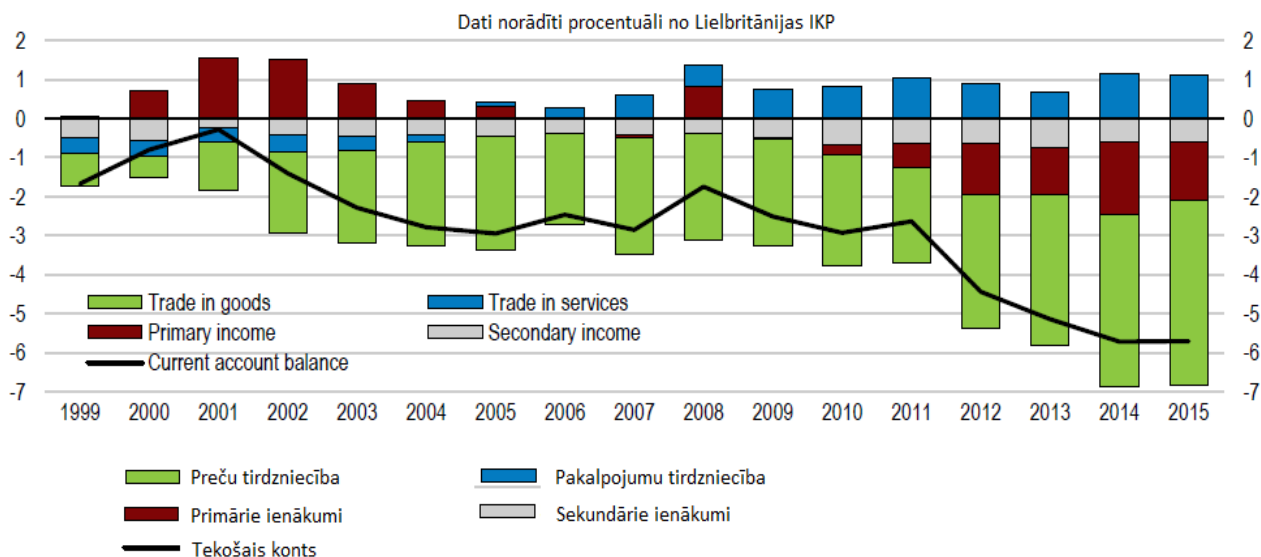
6.1. att. ES un Lielbritānijas importa un eksporta īpatsvars 1999-2015⁹⁰

Aptuveni 3 miljoni darba vietas Lielbritānijā ir saistītas ar eksportu uz ES dalībvalstīm. Lielbritānijai ir preču tirdzniecības deficīts ar Eiropas Savienību, taču tirdzniecības pārpalikums pakalpojumu jomā, it īpaši finanšu pakalpojumu jomā⁹¹.

⁸⁹Kierzenkowski R., Pain N., Rusticelli E., Zwart S. The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision. OECD, 2016. Pieejams: <https://www.oecd.org/eco/The-Economic-consequences-of-Brexit-27-april-2016.pdf> 14.lpp

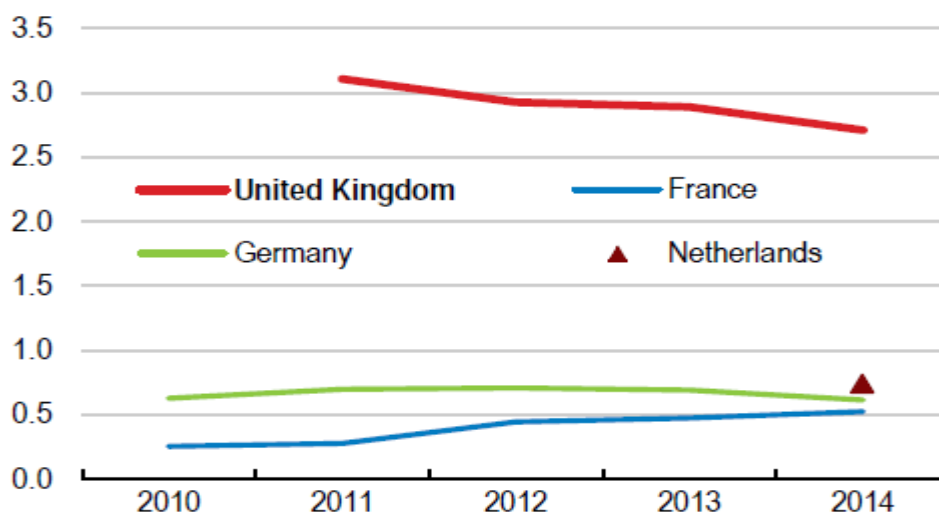
⁹⁰Figure 8. The United Kingdom and the European Union are important trade partners. OECD. 2016. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/888933351045>

⁹¹ Turpat. <https://www.oecd.org/eco/The-Economic-consequences-of-Brexit-27-april-2016.pdf> 14.lpp

6.2. att. Produktu tirdzniecība, primārie un sekundārie ienākumi, tekošais konts⁹²

Finanšu pakalpojumu ienākumi veidoja 7% no Lielbritānijas ražotspējas un 4% no nodarbināto skaita 2015. gadā un šo pakalpojumu eksports sastāda ap 2.5% no Lielbritānijas IKP, salīdzinot ar apmēram 0.5% no IKP Vācijā, Francijā un Nīderlandē.⁹³

6.3. att. Finanšu pakalpojumu eksports no IKP (%) 2010-2014⁹⁴

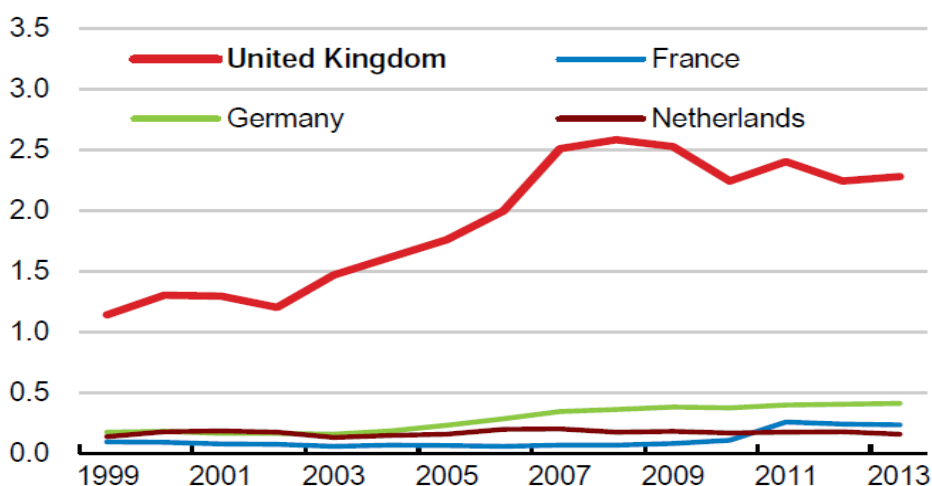
Eiropas Savienība ir galamērķis 40% Lielbritānijas finanšu pakalpojumu eksportam, kas ir nokrities no 50%, 2000. gadā. Par spīti kritumam, šī proporcija vēl joprojām ir pietiekami

⁹²Figure 8. The United Kingdom and the European Union are important trade partners. OECD. 2016. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/888933351045>

⁹³Kierzenkowski R., Pain N., Rusticelli E., Zwart S. The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision. OECD, 2016. Pieejams: <https://www.oecd.org/eco/The-Economic-consequences-of-Brexit-27-april-2016.pdf> 14. lpp

⁹⁴Figure 9. UK exports of financial services are large. OECD. 2016. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/888933351053>

augsta, lai Lielbritānija būtu atkarīga no ES tirgus. Vēl viens faktors ir tas, ka Lielbritānijas kopējais finanšu pakalpojumu eksporta apjoms pēdējos gados ir pieaudzis, tāpēc naudas izteiksmē pašreizējais apjoms ir lielāks nekā 2000. gadā.⁹⁵

6.4. att. Finanšu pakalpojumu eksports no IKP (%) 1999-2013⁹⁶

Lielbritānijai jauna tirdzniecības līguma noslēgšana ar ES būs grūta. Iespējamās vienošanās variē no palikšanas par Eiropas Ekonomiskās Zonas dalībvalsti, kā piemēram Norvēģija, līdz pilnīgai aiziešanai no vienotā tirgus, atsakoties no visiem ES likumiem un regulām⁹⁷ (skat. tabulu 6.1. pielikumā).

Šīm dažādajām iespējām ir dažāda ietekme, taču pat Brexit atbalstītāju vidū nav vienprātības par to, kura no šīm būtu vispiemērotākā vienošanās. Papildus tam, vienošanās ar ES prasītu ilgu laiku un Lielbritānijai no ES pilnībā ir jāizstājas jau pēc gada. Kopš šīs izstāšanās un jaunas vienošanās panākšanai tirdzniecības sakarus starp Eiropas Savienību un Lielbritāniju vajadzētu diktēt Vislielākās labvēlības režīma noteikumiem, kas atrodas Pasaules Tirdzniecības organizācijas pārraudzībā.

Tirdzniecības līgumi ar valstīm, kas nav ES sastāvā varētu būt mazāk izdevīgi un aizņemt vairāk laika to noslēgšanai. Pēc izstāšanās tagadējie 36 brīvās tirdzniecības līgumi ar 53 valstīm ārpus ES vairs neattieksies uz Lielbritāniju. Jaunos brīvās tirdzniecības līgumus Lielbritānijai slēgt būs neizdevīgāk, jo tās ietekme darījumu slēgšanā būs daudz mazāka nekā kopējā ES ietekme. Nepieciešamais laiks, lai noslēgtu Brīvās Tirdzniecības līgumu ir kā

⁹⁵Kierzenkowski R., Pain N., Rusticelli E., Zwart S. The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision. OECD, 2016. Pieejams: <https://www.oecd.org/eco/The-Economic-consequences-of-Brexit-27-april-2016.pdf> 14.lpp

⁹⁶Figure 9. UK exports of financial services are large. OECD. 2016. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/888933351053>

⁹⁷Turpat. <https://www.oecd.org/eco/The-Economic-consequences-of-Brexit-27-april-2016.pdf> 14.-17. lpp

minimums 3 gadi, taču šie visi procesi Lielbritānijai varētu paņemt vairāk laika, jo līgumi būtu jāslēdz ar vairākām valstīm vienlaicīgi.

6.2. tab.

Brīvā Tirdzniecības līguma noslēgšanas ilgums⁹⁸

Brīvās Tirdzniecības līgums	Laiks (gadi)
Šveice-Ķīna	4
ES-Dienvidkoreja	4
ES-Meksika	4
ASV-Austrālija	3
ES-Kanāda	5 (vēl nav stājies spēkā)
ES-Šveice	10

4.1. Eiropas Ekonomikas zona

Pirmais variants, ko Apvienotā Karaliste varētu apsvērt, izstājoties no Eiropas Savienības, ir atkārtoti pieteikties dalībai Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijā (EBTA), kur Apvienotā Karaliste bija viens no dibinātājiem, un pēc tam izmantot to, lai pieteiktos dalībai Eiropas Ekonomikas zonā (EEZ). Izveidota 1992. gadā un darbojas kopš 1994. gada, Eiropas Ekonomikas zona paplašina vienoto iekšējo tirgu. Tas ietver tirdzniecības, kapitāla un iedzīvotāju brīvas tirdzniecības aprites pieņemšanu Eiropas Ekonomikas zonas dalībniekiem kopā ar konkurences regulējumu, sadarbību pētniecībā un izglītībā, kā arī patērētāju un vides aizsardzību. Turklāt Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībnieki, kas ir arī Eiropas Ekonomikas zonas sastāvā nav daļa no ES Muitas savienības un tādēļ ir tiesīgi īstenot savu

⁹⁸ Kierzenkowski R., Pain N., Rusticelli E., Zwart S. The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision. OECD, 2016. Pieejams: <https://www.oecd.org/eco/The-Economic-consequences-of-Brexit-27-april-2016.pdf> 14.-17.lpp

ārējās tirdzniecības politiku, ievērojot izcelsmes noteikumu regulējumu attiecībā uz eksportu uz ES dalībvalstīm.⁹⁹

Šīs ir tuvākās ekonomiskās attiecības, kas šobrīd pastāv valstīm, kuras nav pilnībā pievienojušās Eiropas Savienībai, kopā ar ES valstīm, Islandi, Lihtenšteinu un Norvēģiju. Dalība Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijā ir Eiropas Ekonomikas zonas dalības priekšnoteikums, un tāpat tā ir jāratificē visām ES dalībvalstīm papildus šiem trim EBTA dalībniekiem.¹⁰⁰ Līdz ar to ir pilnīgi uzskatāms, ka jebkurš Apvienotās Karalistes mēģinājums pievienoties EEZ varētu tikt apstrīdēts ar veto tiesībām, vai nu no ES dalībvalsts, vai no EBTA valsts, kas dod priekšroku saglabāt pašreizējo organizācijas sastāvu, un nevēlas, lai Apvienotā Karaliste atkal pievienotos EBTA.¹⁰¹

Pilnīgas piekļuves nodrošināšana Eiropas vienotā tirgus sistēmai samazinātu iespējamo tirdzniecības iespēju mazināšanos ES dalībvalstīs sakarā ar Apvienotās Karalistes izstāšanos. Tomēr ir trīs EEZ tiesību aktu kopuma elementi, kas nav pārāk labvēlīgi. Pirmais ir tas, ka, kā jau tika minēts, EEZ paliks pie iedzīvotāju brīvas kustības visā EEZ, taču Apvienotās Karalistes referendumā rezultāts, šķiet, liecina, ka tas būtu pretrunā ar Apvienotās Karalistes iedzīvotāju vairākuma viedokli, kurš norāda uz iedzīvotāju vēlmi pēc kontrolētas imigrācijas. Tā kā dalība Šengenas zonā pašlaik ir daļa no tās ietvariem, iestāšanās EEZ nozīmētu cilvēku brīvas pārvietošanās paplašināšanos.

Otrs jautājums attiecas uz EEZ valstu neiespējamību piedalīties visās jomās, izņemot komiteju, kas veido Vienotā tirgus likumu un noteikumu izstrādi un tieši ietekmē to spēju veikt tirdzniecību. EBTA Uzraudzības iestāde tika izveidota, lai uzraudzītu un izpildītu atbilstību noteikumiem, kas attiecas uz EEZ.¹⁰² Tādēļ publiskajam iepirkumam jābūt pieejamam visiem EEZ parakstītājiem uzņēmumiem, telekomunikācijām un transportam jābūt liberalizētam, savukārt visas apvienošanās EEZ valstīs ir atkarīgas no ES Komisijas. Tā kā EBTA dalībniekiem bieži ir augstāki drošības standarti nekā ES normatīvam, tos nepieciešams vienkāršot vai pieņemt zemākus tehniskos standartus, lai visā Vienotā tirgus

⁹⁹House of Commons Foreign Affairs Committee. The future of the European Union: UK Government policy. 2013. Pieejams: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmfa/87/87.pdf> 74.-75.lpp

¹⁰⁰Miller V. Brexit: impact across policy areas. 2106. Pieejams: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7213/CBP-7213.pdf> 39.-42.lpp

¹⁰¹Piris J.-C. If the UK votes to leave The seven alternatives to EU membership. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/pb_piris_brexit_12jan16.pdf 7.-8.lpp

¹⁰²Norwegian government. The EEA and Norway's room for manoeuvre. Pieejams: https://www.regjeringen.no/en/find-document/dep/UD/reports-to-the-storting/20002001/report_no-12_to_the_storting_2000-2001/7/id193725/

sistēmā nodrošinātu kopīgus noteikumus.¹⁰³ Katrai EBTA valstij ir teorētiskas veto tiesības, jo tās var atteikties pieņemt jaunus noteikumus, ko ES ir paredzējusi likt spēkā to teritorijā. Tomēr tās nekad nav izmantotas, jo tas neļautu visām EBTA valstīm turpināt brīvi tirdzniecību Vienotajā tirgū.

Trešais trūkums Eiropas Ekonomikas zonas modelī attiecas uz iemaksām, kuras EEZ dalībniekiem ir jāveic, lai piekļūtu Vienotajam tirgum un / vai kā ieguldījums mazāk attīstītajās ES dalībvalstīs.

Eiropas Ekonomiskās zonas piekritēji varētu vēlēties ņemt vērā Norvēģijas valdības pasūtīto ziņojumu, kurā analizēta pieredze ar EEZ līgumu. Tajā secināts, ka darbaspēka pārvietošanās brīvība samazināja prasmju trūkumu, savukārt piekļuve Eiropas Savienības Vienotajam tirgum nodrošināja ievērojamu labumu Norvēģijas eksportētājiem. Darba spēka brīvā pārvietošanās ir atzinīgi vērtējama, pateicoties tās pozitīvajam ieguldījumam ražošanas pieaugumā un labklājības sektora attīstībā. Tomēr ir bažas par to, ko ziņojumā sauc par "sociālo dempingu", t.i., ja migrējošā darbaspēka pieplūdums mazina esošos kvalitatīvos darba apstākļus, par kuriem vienojās valdība, darba devēji un arodbiedrības trīspusējā līmenī.¹⁰⁴

Ņemot vērā Norvēģijas pieredzi ar Eiropas Ekonomikas zonu, šim variantam būtu grūti mainīt Apvienotās Karalistes vēlētajū viedokli, kas tika sniegts nesenajā referendumā, divos svarīgos aspektos. Pirmkārt, EEZ līgumā noteikts, ka ir jāpieņem noteikumi, ko nosaka ES, ar tikai nelielu iesaisti no ārējiem EEZ dalībniekiem. Otrkārt, prasība pieņemt "četras brīvības", kas ir priekšnoteikums pilnīgai piekļuvei Vienotajam tirgum caur EEZ, šķiet pretrunā vēlētajū viedoklim, kas pausts Apvienotās Karalistes referenduma rezultātā.

4.2. Muitas savienība

Otrais variants, ko Apvienotā Karaliste varētu apsvērt, būtu muitas savienības izveide ar ES. Šis ir modelis, kas tika pieņemts 1996. gadā starp ES un Turciju. Stājoties spēkā šis

¹⁰³U.S. International Trade Commission. The Impact on the U.S. Economy of Including the United Kingdom in a Free Trade Arrangement With the United States, Canada, and Mexico. 2000. Pieejams: <https://www.usitc.gov/publications/332/pub3339.pdf> 3.-18.lpp

¹⁰⁴Norwegian ministry of foreign affairs. The EEA Agreement and Norway's other agreements with the EU. 2012. Pieejams: <https://www.regjeringen.no/contentassets/fc5aa7428fd04f23af2a251d1c8c6710/en-gb/pdfs/stm201220130005000engpdfs.pdf> 36.-40. lpp

priekšlikums atgrieztu tirdzniecības attiecības starp Apvienoto Karalisti un ES, kas pastāvēja laikā, kad Apvienotā Karaliste pievienojās ES 1973. gadā, līdz brīdim, kad 1992. gadā parādījās Vienotais tirgus.¹⁰⁵ Tas ietver brīvās tirdzniecības nolīguma apvienošanu, kas ļauj bez tarifiem brīvu preču tirdzniecību starp dalībniekiem, papildinot ar ES kopējo ārējo tarifu un tirdzniecības politiku.¹⁰⁶ Visam importam no valstīm, kas nav muitas savienības dalībnieces tiek piemērots vienots ārējais tarifs, un tiek pieņemta kopēja tirdzniecības politika, saskaņā ar kuru ES joprojām ir vienīgā, kam ir kontrole pār sarunām par tirdzniecības līgumiem ar trešajām pusēm, kas arī padara muitas savienību atšķirīgu no brīvās tirdzniecības līgumiem.

Sarunas par muitas savienību ar ES varētu novērst dažas problēmas, kas konstatētas Eiropas Ekonomikas zonas modelī, jo tā neprasa brīvu darbaspēka kustību un mazinātu Lielbritānijas ietekmi no Eiropas integrācijas ekonomikas jomā, ņemot vērā, ka Vienotā tirgus sociālie, nodarbinātības, enerģētikas, vides un politiskie aspekti nebūtu iekļauti šajā modelī. Tā arī neprasa Apvienotajai Karalistei piedalīties KLP, ne KZP, un tas neietver publisko iepirkumu. Turklāt, Turcija ir izveidojusi precedentu, jo tā piedalās ES programmās, piemēram, Erasmus, un ir saņēmējs no ES reģionālā un transporta finansējuma fonda. Tādējādi, ja Apvienotā Karaliste vēlas turpināt piedalīties šādās programmās, tai nekas netraucētu to darīt.

Tomēr Turcijas modelim ir vairāki trūkumi. Pirmkārt, bez tarifu tirdzniecība attiecas tikai uz precēm, nevis uz pakalpojumiem. Ņemot vērā to, ka Apvienotajā Karalistē ir liels tirdzniecības deficīts ar ES precēm, bet mazāks tirdzniecības pārpalikums pakalpojumu jomā, šis ierobežojums ir problemātisks. Šo potenciālo vājumu pašlaik ierobežo fakts, ka Vienotais tirgus nekad nav pienācīgi darbojies pakalpojumu jomā, un patiešām Apvienotās Karalistes nespēja veicināt pakalpojumu sniegšanas turpmāku liberalizāciju visā ES var būt pamatota ar konkurences priekšrocībām šajā jomā.¹⁰⁷

Otra problēma ir vērsta uz to, ka muitas savienības var samazināt tarifu barjeras precēm, taču tās var nenovērst bez tarifu barjeras.¹⁰⁸ Tie var būt gan ar veselības aprūpi saistīti un tehniski šķēršļi, kas, no vienas puses, nosaka juridiskus ierobežojumus attiecībā uz dažām

¹⁰⁵Miller V. Brexit: impact across policy areas. 2106. Pieejams:

<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7213/CBP-7213.pdf> 37.-38. lpp

¹⁰⁶House of Commons Foreign Affairs Committee. The future of the European Union: UK Government policy. 2013. Pieejams: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmfaaff/87/87.pdf> 74.-77. lpp

¹⁰⁷Woodford. The economic impact of Brexit. 2016. Pieejams: <https://woodfordfunds.com/economic-impact-brexit-report/> 12.-15. lpp

¹⁰⁸CBI. The business vision for a reformed EU. 2013. Pieejams: http://www.cbi.org.uk/cbi-prod/assets/File/pdf/our_global_future.pdf 16.-17. lpp

preču vai pakalpojumu īpašībām, gan administratīvi noteikumi, kas nosaka tirdzniecības kavēšanos vai citas izmaksas, tādējādi samazinot tirgoto preču apjomu.

Trešais jautājums attiecas uz finanšu ieguldījumiem ES, kas var rasties, piedaloties muitas savienībā. Kā ES attīstības atbalsta saņēmēja, tā, būtībā, nav Turcijas problēma, tomēr ir šaubas, ka Apvienotā Karaliste varētu piedalīties muitas savienībā ar ES bez nosacījuma finansiāli ieguldīt ES programmās.

4.3. Brīvās tirdzniecības līgums

Iespējams, ka vienkāršākais jaunais tirdzniecības modelis, ko Apvienotā Karaliste varētu vēlēties apspriest ar ES ir brīvās tirdzniecības līgums. Šī ir vispopulārākā tirdzniecības līguma forma visā pasaulē, un vairākas valstis ir noslēgušas brīvās tirdzniecības līgumus ar ES, tās ir tādas valstis kā Dienvidāfrika, Meksika, Dienvidkoreja un Kanāda. Ņemot vērā entuziasmu, ar kuru ES ir sākusi sarunas par brīvās tirdzniecības līgumiem ar atsevišķām valstīm un valstu grupām, būtu nedaudz pārsteidzoši, ja ES nebūtu ieinteresēta darīt to pašu ar Apvienoto Karalisti, kas ir bijušā ES dalībvalsts un liels ES preču un pakalpojumu noieta tirgus.¹⁰⁹

Tomēr tā nav spēja noslēgt brīvās tirdzniecības līgumu ar ES, kas varētu radīt bažas Apvienotās Karalistes sarunu vedējiem, bet drīzāk, vai nosacījumi, par kuriem var vienoties, varētu izrādīties labvēlīgi Apvienotās Karalistes ekonomikai. Valsts vai tirdzniecības organizācijas lielums un tirgus bagātība, kura piedalās jebkurās brīvās tirdzniecības zonas sarunās, vismaz daļēji nosaka tās spējas ietekmēt sarunu gaitu.¹¹⁰ Turklāt ir arī ticams, ka ES nevēlēsies iedrošināt līdzīgas kustības 'Brexit', piedāvājot labvēlīgu tirdzniecības darījumu, jo baidās, ka tas var iedrošināt citas valstis apsvērt veikt līdzīgas darbības. Tāpēc ir iespējams, ka ES vēlēsies īstenot spēcīgāku sarunu pozīciju nekā Apvienotā Karaliste jebkurās šāda veida pārrunās.

Veiksmīgu pārrunu gadījumā, brīvās tirdzniecības līgumam būtu vairākas priekšrocības salīdzinājumā ar Eiropas Ekonomisko zonu, par cik EEZ ir vairāk vērsta uz starptautiskās tirdzniecības veicināšanu, nepieņemot papildu elementus politiskai un sociālai integrācijai

¹⁰⁹Centre for European reform. The impact of leaving the EU on the UK's trade and investment. 2014. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2014/pb_britishtrade_16jan14-8285.pdf 9. lpp

¹¹⁰CBI. The business vision for a reformed EU. 2013. Pieejams: http://www.cbi.org.uk/cbi-prod/assets/File/pdf/our_global_future.pdf 17.lpp

Tāpat brīvās tirdzniecības līgumam ir priekšrocības salīdzinājumā ar muitas savienību - Apvienotā Karaliste varētu brīvi noteikt tarifus, kurus tā nolemtu iekasēt, un vienoties par tirdzniecības līgumiem ar citām valstīm. Tomēr brīvās tirdzniecības līgumi prasa ieviest izcelsmes noteikumu regulas, lai novērstu tarifu lejupslīdi, kas eksportētājiem radītu papildu administratīvās izmaksas, kā arī importētāju pārbaudes procedūras izmaksas.¹¹¹ Tas varētu izrādīties īpaši nelabvēlīgi tiem eksportētājiem, kuri ir daļa no laika ziņā jutīgām piegādes ķēdēm.

Ar brīvās tirdzniecības līgumiem saistītā elastība ir ierobežota tiktāl, cik tas attiecas uz to, kā viens nolīgums var ietekmēt citu. Piemēram, ja brīvas tirdzniecības līgumā jāiekļauj trešo pušu noteikumi, tad jebkurš turpmākais tirdzniecības līgums, par kuru vienojās viens no tā dalībniekiem, automātiski attiecas arī uz otru.¹¹² To varētu izmantot Apvienotā Karaliste, lai nodrošinātu, ka tā gūst labumu no vislabvēlīgākajiem tirdzniecības līgumiem, kurus ES var risināt sarunās ar citām valstīm, pateicoties tās labākai sarunu pozīcijai. Vai arī ES to varētu izmantot, lai nodrošinātu, ka Apvienotā Karaliste nevarētu slēgt labvēlīgākus tirdzniecības darījumus ar trešo pusi bez ES piekļuves tiem pašiem labvēlīgajiem tirdzniecības nosacījumiem. Tāpēc Apvienotajai Karalistei varētu būt grūtāk iegūt konkurences priekšrocības saviem eksportētājiem salīdzinājumā ar Eiropas konkurentiem, apspriežot brīvās tirdzniecības līgumus ar strauji augošām jaunattīstības valstīm, ja ES savā brīvās tirdzniecības līgumā ar Apvienoto Karalisti uzstātu uz šādiem noteikumiem.¹¹³

Iespējams, ka brīvās tirdzniecības līgumā netiks iekļauts arī paredzētais ieguldījums ES budžetā.¹¹⁴ Turklāt brīvās tirdzniecības līgumu ir iespējams paplašināt, tajā iekļaujot noteikumus par jomām, kas parasti neattiecas uz standarta tirdzniecības līgumu, piemēram, personāla mobilitāti, ārvalstu tiešajām investīcijām, citu kapitāla apriti, intelektuālo īpašumu, utt.

¹¹¹Centre for Economic Policy Research. Trade and Investment Balance of Competence Review. London. 2013. Pieejams:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/271784/bis-14-512-trade-and-investment-balance-of-competence-review-project-report.pdf 35.-37.lpp

¹¹²Turpat.

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/271784/bis-14-512-trade-and-investment-balance-of-competence-review-project-report.pdf 37.-40.lpp

¹¹³Centre for Economic Policy Research. Trade and Investment Balance of Competence Review. London. 2013. Pieejams:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/271784/bis-14-512-trade-and-investment-balance-of-competence-review-project-report.pdf 47.-49. lpp

¹¹⁴Institute for Fiscal Studies. Brexit and the UK's Public Finances. 2016. Pieejams:

<https://www.ifs.org.uk/uploads/publications/comms/r116.pdf> 15.-16. lpp

4.4. Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija

Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija ir daudz mazāka organizācija, nekā ES, un tajā ir tikai četras dalībvalstis - Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Šveice ar kopējo IKP- 0,9 miljardi eiro.¹¹⁵ Tādēļ Apvienotās Karalistes dalība būtu pievilcīga citiem EBTA dalībniekiem, kuri citādāk zaudētu bez tarifu tirdzniecību ar Apvienotās Karalistes tirgu. Pretēji tam Apvienotā Karaliste kļūs par lielāko EBTA locekli un tas mainīs organizācijas dinamiku, kas varētu satraukt dažas pašreizējās dalībvalstis.

Dalība EBTA ir pārāk maz, lai aizstātu ievērojamo zaudējumu tirdzniecības apjomā ar ES, ja Lielbritānija un Eiropas Savienība nespēs vienoties par kādu brīvās tirdzniecības līgumu.¹¹⁶ Tādēļ var secināt ka esošā EBTA struktūra ir pārāk maza, lai pārstāvētu vairāk nekā daļu no jebkuras turpmākās tirdzniecības stratēģijas, ko izstrādās Apvienotā Karaliste.

4.5. Vislielākās labvēlības režīms

Piektā alternatīva, kas Apvienotajai Karalistei ir pieejama pēc izstāšanās no ES, būtu noraidīt jebkāda veida oficiālu tirdzniecības modeli ar ES un tā vietā atgriezties pie tirdzniecības ar visām valstīm saskaņā ar Pasaules tirdzniecības organizāciju (PTO). Gan Lielbritānija, gan arī ES ir Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) dalībnieces, tāpēc tarifi starp abām pusēm tiek noteikti attiecībā pret abu pušu PTO līgumsaistībām. ES dalībvalstīm ir kopēji ārējie tarifi importam uz Eiropas Savienību, tāpēc ES tiek uzskatīta par muitas teritoriju, un PTO ietvaros tā tiek uzskatīta par vienu kopēju līgumslēdzēju pusi. Vissvarīgākie līgumi PTO ir Vispārējā vienošanās par tarifiem un tirdzniecību (VVTT) un Vispārējais līgums par pakalpojumu tirdzniecību (VLPT). To galvenais mērķis ir tāds, ka dalībvalstis samazina tarifus līdz noteiktam līmenim katrai nozarei.

Lai gan VVTT attiecas uz preču tirdzniecību, VVPT attiecas uz pakalpojumu tirdzniecību, un jāatzīmē, ka daudzpusējais progress brīvās tirdzniecības virzienā ir ievērojami

¹¹⁵ EFTA. EFTA in figures. Pieejams: http://www.efta.int/statistics/efta-in-figures#eco_ind

¹¹⁶ Piris J.-C. If the UK votes to leave The seven alternatives to EU membership. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/pb_piris_brexit_12jan16.pdf 7.-8. lpp

uzlabojies tieši preču tirdzniecībā.¹¹⁷ Tas ir svarīgi, apsverot tirdzniecību starp ES un Apvienoto Karalisti, kur VVPT ir ļoti liels preču tirdzniecības deficīts, bet neliels pakalpojumu tirdzniecības pārpalikums, un, pamatojoties uz VVPT noteikumiem, tas nenodrošinās tādu pašu aizsardzības līmeni turpmākajai pakalpojumu tirdzniecībai ar ES. Tomēr attiecībā uz Apvienotās Karalistes tirdzniecību ar lielāko daļu pārējās pasaules, šobrīd lielu daļu no tā veic, pamatojoties uz VVTT un VVPT līgumiem, un Apvienotajai Karalistei ir pozitīvs tirdzniecības saldo gan precēs, gan pakalpojumos.

Visi preferenciālās tirdzniecības režīmi (PTR) darbojas saskaņā ar daudzpusējiem PTO noteikumiem, un, lai gan pēdējo trīsdesmit gadu laikā PTR ir strauji paplašinājušies, 2008. gadā tie veidoja tikai aptuveni 35% no kopējā tirdzniecības apjoma pasaulē.¹¹⁸ Tādējādi lielākā daļa pasaules tirdzniecības turpina pastāvēt ārpus oficiāliem tirdzniecības līgumiem un ir atkarīga no tā, kas tiek saukts par "vislielākās labvēlības režīmu". Šī principa tarifi ir tas, ko valstis apņemas uzlikt importam no citiem PTO dalībniekiem, ja vien šī valsts nav daļa no preferenciālas tirdzniecības līguma. Faktiski tas ir maksimālais tarifs, ko var iekasēt citā PTO dalībvalstī. Tādējādi gadījumā, ja Apvienotā Karaliste izstājas no ES, tad savienība nevar piemērot augstākus tarifus attiecībā uz importu no Apvienotās Karalistes, nekā tas attiecas uz tām pašām precēm, kuras importē no citas PTO dalībvalsts, ar kuru ES nav noslēgts preferenču tirdzniecības līgums vai muitas savienība.¹¹⁹ Tādējādi jebkuram, kurš ir nobažījies, ka ES varētu diskriminēt Apvienoto Karalisti, nosakot nākotnes tirdzniecības noteikumus nelabvēlīgāk nekā pārējās ārpus ES esošās dalībvalstis, kuras tā jau neiekļauj kādā tirdzniecības līgumā, tad PTO noteikumi padara to neiespējamu.

Attiecībā uz priekšrocībām "PTO modelis" piedāvā vislielāko neatkarību no ES. Apvienotajai Karalistei vairs nebūtu jāīsteno ES noteiktie noteikumi un tehniskās specifikācijas precēm un pakalpojumiem visā Lielbritānijas ekonomikā, bet tikai tā daļa, kuru vēlas eksportēt uz Eiropas Savienības Vienoto tirgu.¹²⁰ Tirdzniecība PTO ietvaros nebūtu saistīta ar budžeta izmaksām, ja vien Apvienotā Karaliste nepieļaus piekļuvi īpašām ES programmām, piemēram, "Horizon 2020", sadarbībai pētniecībā vai Erasmus, lai sekmētu

¹¹⁷Teksten R. A COMPARATIVE ANALYSIS OF GATS AND GATT: A Trade in Services Departure From GATT's MFN Principle And The Affect On National Treatment And Market Access. 2001. Pieejams: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.24.2818&rep=rep1&type=pdf> 2.-6. lpp

¹¹⁸World Trade Organisation. The WTO and preferential trade agreements: From co-existence to coherence. 2011. Pieejams: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report11_e.pdf 7.-8. lpp

¹¹⁹Centre for Economic Policy Research. Trade and Investment Balance of Competence Review. London. 2013. Pieejams: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/271784/bis-14-512-trade-and-investment-balance-of-competence-review-project-report.pdf 35.-36.lpp

¹²⁰Open Europe. The consequences, challenges and opportunities facing Britain outside the EU. 2015. Pieejams: <https://openeurope.org.uk/intelligence/britain-and-the-eu/what-if-there-were-a-brexite/> 61.-63. lpp

studentu mobilitāti. Apvienotajai Karalistei būtu maksimāla brīvība vienoties par saviem atsevišķajiem tirdzniecības līgumiem ar citām valstīm un / vai tirdzniecības blokiem. Apvienotā Karaliste varētu atkārtoti ieņemt savu vietu un balsot PTO, nevis atteikties no ES nostājas.¹²¹ Papildus tam vēl viena priekšrocība, kas izriet no PTO modeļa, ir peļņa no tarifu ieņēmumiem, kas nonāk valsts kasē.

¹²¹Milne I. An analysis of the net economic costs & benefits for the UK of EU membership. 2004. Pieejams: <http://www.civitas.org.uk/pdf/cs37.pdf> 42.-45.lpp

SECINĀJUMI

1. Kopumā Lielbritānija nepievienojās EEK vieglos un stabilos laikos, jo pirmās divas dekādes tās ekonomiku skāra recesijas, inflācija un augsts bezdarbs. Tas viss kavēja veiksmīgu jaunas politiskās sistēmas ieviešanu. Vēl viens faktors, kas nāca par sliktu Apvienotās Karalistes veiksmīgai integrācijai bija tas, ka tās iedzīvotājiem bija solīta iestāšanās savienībā, kas attiecas tikai uz tirdzniecību un ka vienota monetārā savienība netiks izveidota, tāpēc, redzot pretējo, sabiedrības skepse turpināja pieaugt. Mainīgā Lielbritānijas valdība pret ES integrāciju izturējās negribīgi. Lai arī Lielbritānija bija viena no valstīm, kas bija par savienības paplašināšanu saistībā ar Centrāleiropas un Austrumeiropas valstu uzņemšanu, mūsdienās britu nostāja ir krietni mainījusies, kas arī izskaidro referendumā rezultātu.

2. Iepazīstoties ar informāciju un statistiku par Eiropas Savienības pilsoņu migrāciju uz Lielbritāniju var secināt, ka šīs imigrācijas ierobežošana Lielbritānijai kaitētu, taču šī kaitējuma apmērus pagaidām ir grūti novērtēt. ES imigranti, it īpaši imigranti no Austrumeiropas neatstāj negatīvu ietekmi uz nodarbinātību, algām vai publisko sektoru, kā daļai britu varētu šķist šo viedokli pārstāvošo politiķu dēļ. Samazinājums ES imigrantu skaitā drīzāk novestu pie krituma Lielbritānijas dzīves līmenī, jo šie imigranti vidēji ir ar lielāku iespējamību strādāt algotu darbu, maksāt nodokļus un nesaņemt pabalstus nekā Lielbritānijā dzimušie, kā arī tie ir vidēji ar labāku izglītību un jaunāki nekā briti.

Attiecībā uz Eiropas Savienību, imigrācijas ierobežošanas sekas nenodarītu tik lielu kaitējumu kā Lielbritānijai, taču tādas tomēr būtu. ES pilsoņi vairs nevarētu doties uz Lielbritāniju, lai realizētu savu potenciālu, kas neļautu tiem būt produktīvākiem un gūt lielākus ienākumus, kā rezultātā starptautiskā labklājība caur efektīvāku darba spēka izvietojumu nepieaugtu un tiem būtu jāmeklē cits galamērķis un iespējas tādu atrast līdz ar Lielbritānijas izstāšanos saruktu. Runājot par pašlaik Lielbritānijā dzīvojošajiem ES pilsoņiem (aptuveni 3 miljoni), ir maz ticams ka tie tiktu izraidīti, jo tas radītu jucekli Lielbritānijas darba tirgū.

3. Izstāšanās no Muitas Savienības radītu daudz lielāku kaitējumu Lielbritānijai nekā Eiropas Savienībai, jo Apvienotās Karalistes kopējais eksports kristos pēc izstāšanās no tās, un tā vairs nevarēs izmantot savu konkurētspējīgo priekšrocību tik efektīvi kā līdz šim, jo

Lielbritānijas uzņēmumiem pieejamais tirgus būs mazāks un tiem būs mazākas specializēšanās iespējas. Tā rezultātā Lielbritānijas uzņēmumi nevarēs tik viegli panākt ietaupījumus uz saražotā apjoma kvantitāti, kas paceļ vidējās izmaksas un tiešā veidā ietekmē nozares ar augstām fiksētajām izmaksām. Papildus tam, Lielbritānijas tirgū varētu kristies konkurence, kā rezultātā vietējiem uzņēmumiem nebūtu stimula samazināt izmaksas un uzlabot ražīgumu, tādā veidā samazinot patērētāju ieguvumu.

Vairākas valstis ietekmēs izmaiņas ES tirdzniecībā ar Lielbritāniju. Tikai dažām dalībvalstīm ir tirdzniecības pārpalikums ar Apvienoto Karalisti, taču kā IKP sastāvdaļa eksports uz Lielbritāniju ir nozīmīgs daudzām no Eiropas Savienības dalībvalstīm. Piemēram, tirdzniecības pārpalikums ar Lielbritāniju pārsniedz 1% tādām valstīm kā Polija, Beļģija, Nīderlande, Latvija, Ungārija, Lietuva, Slovākija un Čehija. Īrija tirdzniecības, migrācijas un piegādes ķēžu ziņā ar Lielbritāniju ir visvairāk integrētā ES dalībvalsts un tās eksports uz Apvienoto Karalisti sastāda 12% no IKP, tāpēc šī valsts no Brexit varētu ciest visvairāk. Līdzīgā situācijā ir arī Kipra, kuras eksports uz Lielbritāniju sastāda 7% no IKP.

Finanšu pakalpojumu ziņā visvairāk nāktos ciest Īrijai, Kiprai, Nīderlandei, Beļģijai, Francijai un Zviedrijai, jo šīm valstīm ar Lielbritāniju ir ciešas finanšu sektora saites, kā arī pastāv naudas aizņēmumi šo valstu starpā. Arī Frankfurte un Londona savā starpā ir atkarīgas, tādejādi arī Vācijas finanšu sektoram nāksies saskarties ar problēmām. Vairākiem ES dalībvalstu finanšu centriem pastāv risks zaudēt lielu daļu darījumu, ja Londona tiktu izslēgta no vienotā tirgus. Tikai nedaudziem Eiropas finanšu centriem tas nāktu par labu, taču tajā pašā laikā arī tie ir cieši saistīti ar Londonu un riskētu ar lieliem zaudējumiem. Tirdzniecība Lielbritānijas un ES starpā kļūtu dārgāka, jo sadārdzinātos administratīvie izdevumi saistībā ar muitas kontroli, izcelsmes valsts pārbaudi, produktu atbilstības novērtējumu, u.c. Importa tarifi parasti netiek piemēroti pakalpojumiem, taču ir likumi, kas aizliedz piekļuvi tirgum bez tarifu barjerām, kas nozīmē, ka Lielbritānijai būtu grūtāk eksportēt savus finanšu pakalpojumus uz Eiropu.

4. Ārvalstu tiešo investīciju nozīme Lielbritānijā pēdējo gadu laikā ir arvien pieaugusi. Pašlaik tās sastāda, apmēram, desmito daļu no Lielbritānijas IKP. Gandrīz puse no šīm investīcijām nāk no Eiropas Savienības. Arī vairāk kā puse ieguldījumu pētniecībā un attīstībā Lielbritānijā nāk no ārvalstu uzņēmumiem. Vairāki uzņēmumi savas galvenās mītnes bāzē Lielbritānijā un viens no visnozīmīgākajiem faktoriem tajā ir piekļuve ES Vienotajam tirgum. Izstājoties no ES, Lielbritānija visticamāk vairs nebūs arī Vienotā tirgus dalībniece, kas liks lielai daļai no šo uzņēmumu pārvākties uz citu ES dalībvalsti. Lielbritānijas vērtība starptautisko investoru acīs kristos arī tādēļ, ka tagad uz to skatītos kā individuālu ekonomiku, nevis ekonomiku bloku ar daudz lielāku noieta tirgu. Tā rezultātā pievilināt jaunus investorus

būtu daudz grūtāk. Līdz ar aizejošajiem uzņēmumiem, aizietu arī liela daļa kapitāla, kas tiktu ieguldīts pētniecībā un attīstībā, kas novestu pie produktivitātes krituma. ES investoriem būtu jāmeklē jauni investīciju galamērķi, kas visdrīzāk būtu kāda no esošajām ES dalībvalstīm. Grūti noteikt cik ātri šie procesi varētu noritēt un cik lielu ietekmi tas varētu atstāt, bet skaidrs ir tas, ka ilgtermiņā sekas būs redzamas.

5. Dalība Eiropas Ekonomiskajā Zonā nodrošinātu brīvu preču, kapitāla, cilvēku un pakalpojumu plūsmu, taču Lielbritānijai būtu ierobežotas iespējas regulu noteikšanā un tai nāktos veikt iemaksas ES budžetā. Šāda veida partnerība līdz šim ir bijusi noslēgta starp tikai starp ES un salīdzinoši mazām valstīm, piemēram Islande, Norvēģija un Lihtenšteina. EEZ veida sadarbība paredz brīvu cilvēku plūsmu, taču pēc Brexit Lielbritānija visdrīzāk gribēs to ierobežot. Alternatīva tam būtu dalība Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijā, līdzīgi kā Šveice, taču tādā gadījumā Lielbritānija zaudētu savu banku piekļuvi ES tirgum un tai būtu nepieciešams slēgt tirdzniecības līgumus ar atsevišķām ES dalībvalstīm un pakļauties ES normām un produktu regulām. Dalība ES Muitas savienībā palielinātu piekļuvi vienotajam tirgum, taču Lielbritānijai vēl joprojām būtu jāpakļaujas visiem ES noteikumiem. Vienīgais līgums, kurā Lielbritānijai nebūtu jāpakļaujas ES noteikumiem ir PTO labvēlīgākās valsts princips, taču tad piekļuve vienotajam tirgum būtu vēl ierobežotāka nekā iepriekšminētajos tirdzniecības modeļos. Vidusceļš varētu būt Brīvās tirdzniecības līgums, ko Lielbritānija visdrīzāk varētu mēģināt noslēgt ar ES, jo tas sabalansē piekļuvi ES tirgum un neatkarību, kas ir tas, ko referendumā vēlējās lielākā daļa Lielbritānijas pilsoņu. Šie līgumi ir arī salīdzinoši viegli noslēdzami un papildināmi.

6. Izpētot ES un Lielbritānijas ekonomiskās saites, var secināt, ka Brexit negatīvi ietekmēs gan ES, gan Lielbritānijas ekonomiku, taču Lielbritānijas ekonomiku tas skars ievērojami smagāk, ja tai neizdosies panākt sev izdevīgus Brīvās Tirdzniecības līgumus ar ES. Taču maz ticams, ka ES nostāja šādās pārrunās būtu Lielbritānijai labvēlīga, ja reiz Lielbritānija ir nolēmusi izstāties, kā arī vāja ES nostāja šajās sarunās varētu izraisīt atsevišķu dalībvalstu iedzīvotāju vēlmi uzsākt līdzīgus referendumus. Pēc autora domām, Lielbritānijas iedzīvotāju vēsturiskā skepse pret dalību ES bija tā, kas nospēlēja lielāku lomu šajā referendumā nekā izstāšanās ekonomiskais pamatojums.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Grāmatas

1. Arnall,A., Dashwood,A.,Ross,M.,Wyatt,D.European Union Law. 4th ed.London: Sweet&Maxwell. 2010. p.14.
2. Buka, A. Eiropas integrācijas vēsture. Grām: Eiropas tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Red. T. Jundzis. Rīga: Juridiskā koledža. 2007. 30.lpp.
3. Dilan,D. Ever Closer Union. An Introduction to European Integration. 3 rd ed.Boulder, Colo: Lynne Rienner Pub. 2005. p. 58
4. Strazdiņš G., Savienības darbības principi. Grām.:Eiropas Savienības tiesības.I daļa.Institucionālās tiesības. Ševes K., Bukas A., Gailīša K., Strazdiņa Ģ., zinātniskajā red.,- Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2014. 131.lpp.

Statistikas datu avoti

5. EFTA. EFTA in figures. Pieejams: http://www.efta.int/statistics/efta-in-figures#eco_ind (skatīts 10.03.2018)
6. Figure 8. The United Kingdom and the European Union are important trade partners. OECD. 2016. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/888933351045> (skatīts 09.03.2018)
7. Figure 9. UK exports of financial services are large. OECD. 2016. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.1787/888933351053> (skatīts 09.03.2018)
8. Immigration statistics. UK government. 2015. Pieejams: <https://www.gov.uk/government/publications/immigration-statistics-october-to-december-2015/work> (skatīts 08.03.2018)
9. Merchandise and services trade data. United Nations statistics. Pieejams: <https://comtrade.un.org/data/da> (skatīts 08.03.2018)
10. Migration Statistics Quarterly Report. Office for National Statistics. 2016. Pieejams: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/migrationstatisticsquarterlyreport/february2016> (skatīts 08.03.2018)
11. Office for National Statistics. Figure 8: Ownership of businesses who perform R&D in the UK, 1993 to 2014. Pieejams: <https://www.ons.gov.uk/economy/governmentpublicsectorandtaxes/researchanddevelopmentexpenditure/bulletins/businessenterpriseresearchanddevelopment/2014> (skatīts 10.03.2018)

12. Population of the UK by country of birth and nationality: 2016. Office for National Statistics. 2016. Pieejams:
<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/ukpopulationbycountryofbirthandnationality/2016> (skatīts 09.03.2018)
13. Share of Member States in EU GDP. European Commission.. Pieejams:
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170410-1> (skatīts 09.03.2018)
14. Share of total contributions to the European Union budget in 2016, by Member State. Statista. Pieejams: www.statista.com/statistics/316691/european-union-eu-budget-share-of-contributions/ (skatīts 08.03.2018)
15. The global economy. Foreign Direct Investment, percent of GDP - country rankings. 2016. Pieejams: https://www.theglobaleconomy.com/rankings/Foreign_Direct_Investment/ (skatīts 10.03.2018)
16. Ward M. Statistics on UK-EU trade. 2018. Pieejams:
<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7851/CBP-7851.pdf> (skatīts 10.03.2018)

Raksti zinātniskos izdevumos un periodikā

17. Bank of England. EU membership and the Bank of England. 2015. Pieejams:
<https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/speech/2015/eu-membership-and-the-bank-of-england-pdf.pdf?la=en&hash=D5C8D8A05A53ACA2D9BF17D7C7A2D819BAC9B4C7>
18. Begg D. The consequences of saying no. 2003. Pieejams:
<http://faculty.london.edu/rportes/research/BeggCommissionReport.pdf>
19. Borensztein E., Gregorio J., Lee J-W. How does foreign direct investment affect economic growth? 1995. Pieejams: <http://www.nber.org/papers/w5057.pdf>
20. Brenton P. Economic Integration and FDI: An Empirical Analysis of Foreign Investment in the EU and in Central and Eastern Europe. 1998. Pieejams:
<https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=64111707411911906708801808209209102404807302702707506210101308000807910111212112702100200309208206809104101308609111028101028085069083074115095092109007087091083125125003110093118001096&EXT=pdf>

21. CBI. The business vision for a reformed EU. 2013. Pieejams: http://www.cbi.org.uk/cbi-prod/assets/File/pdf/our_global_future.pdf
22. Centre for Economic Policy Research. Trade and Investment Balance of Competence Review. London. 2013. Pieejams: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/271784/bis-14-512-trade-and-investment-balance-of-competence-review-project-report.pdf
23. Centre for European reform. The impact of leaving the EU on the UK's trade and investment. 2014. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2014/pb_britishtrade_16jan14-8285.pdf
24. CER commission. The economic consequences of leaving the EU on the UK and the EU single market. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/smc2016_26april2016.pdf
25. CVCE. The Werner Report and the Delors Report. 2016. Pieejams: https://www.cvce.eu/content/publication/2012/4/5/72dae01a-6f2f-4b00-8caa-ba66db14dcac/publishable_en.pdf
26. De Mello L. Foreign direct investment-led growth: evidence from time series and panel data. 1999. Pieejams: <https://pdfs.semanticscholar.org/5735/e344e48c5c3698062b2023723fa2d092bfdc.pdf>
27. Deutsche bank. The Single European Market 20 years on. 2013. Pieejams: https://www.dbresearch.com/PROD/RPS_EN-PROD/PROD000000000444504/The_Single_European_Market_20_years_on%3A_Achieve_men.PDF
28. Driffield N., Love J., Lancheros S., Temouri Y. How attractive is the UK for future manufacturing foreign direct investment. 2013. Pieejams: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/277171/ep7-foreign-direct-investment-trends-manufacturing.pdf
29. Ebell M., Warren J. The long-term economic impact of leaving the EU. <https://www.niesr.ac.uk/sites/default/files/publications/National%20Institute%20Economic%20Review-2016-Ebell-121-38.pdf>
30. Emmerson C., Johnson P., Mitchell I., Phillips D. Brexit and the UK's Public Finances. 2016. Pieejams: <https://www.ifs.org.uk/uploads/publications/comms/r116.pdf>

31. European Parliament. The UK 'rebate' on the EU budget: An explanation of the rebate and other correction mechanisms. 2016. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577973/EPRS_BRI\(2016\)577973_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/577973/EPRS_BRI(2016)577973_EN.pdf)
32. Fairbairn C., Newton-Smith R. Brexit – the Business View. 2016. Pieejams: <http://www.cbi.org.uk/business-issues/brexit-and-eu-negotiations/eu-business-facts/brexit-the-business-view-pdf/>
33. GED study. Costs and benefits of a United Kingdom exit from the European Union. Germany, 2015. Pieejams: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/NW_BREXIT_EN.pdf
34. Hilber C. UK Housing and Planning Policies: the evidence from economic research. 2015. Pieejams: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/ea033.pdf>
35. House of Commons Foreign Affairs Committee. The future of the European Union: UK Government policy. 2013. Pieejams: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201314/cmselect/cmfa/87/87.pdf>
36. House of Lords, Select Committee on the Constitution. Referendums in the United Kingdom. 2009.-2010. Pieejams: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200910/ldselect/ldconst/99/99.pdf>
37. Institute for Fiscal Studies. Brexit and the UK's Public Finances. 2016. Pieejams: <https://www.ifs.org.uk/uploads/publications/comms/r116.pdf>
38. Irwin G. Brexit: The impact on the UK and the EU. London: Global Counsel, 2015. Pieejams: [https://www.global-counsel.co.uk/sites/default/files/special-reports/downloads/Global%20Counsel Impact of Brexit.pdf](https://www.global-counsel.co.uk/sites/default/files/special-reports/downloads/Global%20Counsel%20Impact%20of%20Brexit.pdf)
39. Kierzenkowski R., Pain N., Rusticelli E., Zwart S. The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision. OECD, 2016. Pieejams: <https://www.oecd.org/eco/The-Economic-consequences-of-Brexit-27-april-2016.pdf>
40. Miller V. Brexit: impact across policy areas. 2016. Pieejams: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7213/CBP-7213.pdf>
41. Miller V. The 1974-75 UK Renegotiation of EEC Membership and Referendum. 2015. Pieejams: <http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7253/CBP-7253.pdf>

42. Miller V. The Extension of Qualified Majority Voting from the Treaty of Rome to the European Constitution. 2004. Pieejams:
<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/RP04-54/RP04-54.pdf>
43. Milne I. An analysis of the net economic costs & benefits for the UK of EU membership. 2004. Pieejams: <http://www.civitas.org.uk/pdf/cs37.pdf>
44. Norwegian ministry of foreign affairs. The EEA Agreement and Norway's other agreements with the EU. 2012. Pieejams:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/fc5aa7428fd04f23af2a251d1c8c6710/en-gb/pdfs/stm201220130005000engpdfs.pdf>
45. Ottaviano G., Pessoa J. P., Sampson T., Reenen J. Brexit or Fixit? The Trade and Welfare Costs of Leaving the European Union. London: Centre for Economic Performance, 2014. Pieejams: <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/pa016.pdf>
46. Pain N., Young G. The macroeconomic impact of UK withdrawal from the EU. 2004. Pieejams: <http://www.niesr.ac.uk/sites/default/files/publications/1-s2.0-S0264999302000688-main.pdf>
47. Piris J.-C. If the UK votes to leave The seven alternatives to EU membership. 2016. Pieejams: http://www.cer.eu/sites/default/files/pb_piris_brexit_12jan16.pdf
48. Portes J. Commentary: The economic implications for the UK of leaving the European union. 2013. Pieejams: <http://www.niesr.ac.uk/sites/default/files/commentary.pdf>
49. PriceWaterhouseCoopers. Leaving the EU: Implications for the UK economy. 2016. Pieejams: <http://www.cbi.org.uk/news/leaving-eu-would-cause-a-serious-shock-to-uk-economy-new-pwc-analysis/leaving-the-eu-implications-for-the-uk-economy/>
50. Soltesz B. Past, Present and Future of the Single Market of the EU. 2009. Pieejams: <http://uni-obuda.hu/users/vecseya/RePEc/pkk/wpaper/0907.pdf>
51. Straathof B., Linders G.-J. The Internal Market and the Dutch Economy Implications for trade and economic growth. 2008. Pieejams:
<http://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/internal-market-and-dutch-economy-implications-trade-and-economic-growth.pdf>
52. Teksten R. A COMPARATIVE ANALYSIS OF GATS AND GATT: A Trade in Services Departure From GATT's MFN Principle And The Affect On National Treatment And Market Access. 2001. Pieejams:
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.24.2818&rep=rep1&type=pdf>

53. U.S. International Trade Commission. The Impact on the U.S. Economy of Including the United Kingdom in a Free Trade Arrangement With the United States, Canada, and Mexico. 2000. Pieejams: <https://www.usitc.gov/publications/332/pub3339.pdf>
54. Wadsworth J. Immigration in the UK. 2017. Pieejams: http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/ea039_technical_paper.pdf
55. Woodford. The economic impact of Brexit. 2016. Pieejams: <https://woodfordfunds.com/economic-impact-brexite-report/>
56. World Trade Organisation. The WTO and preferential trade agreements: From co-existence to coherence. 2011. Pieejams: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report11_e.pdf

Elektroniskie informācijas avoti

57. BBC News. EU reform deal: What Cameron wanted and what he got. 2016. Pieejams: www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35622105 (skatīts 05.03.2018)
58. BBC News. The Thatcher years in statistics. 2013. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-22070491> (skatīts 05.03.2018)
59. Britannica. Single European Act. 2013. Pieejams: <https://www.britannica.com/topic/Single-European-Act> (skatīts 06.03.2018)
60. CNBC. Brexit: What is the customs union and why does it matter? 2018. Pieejams: <https://www.cnbc.com/2018/04/26/brexit-what-is-the-customs-union-and-why-does-it-matter.html> (skatīts 29.04.2018)
61. Economics discussion. The Theory of Customs Unions. Pieejams: <http://www.economicdiscussion.net/theories/the-theory-of-customs-unions-with-diagram/6699> (skatīts 06.03.2018)
62. Economics help blog. Examples of elasticity. 2016. Pieejams: <https://www.economicshelp.org/blog/7019/economics/examples-of-elasticity/> (skatīts 06.03.2018)
63. Economics help blog. Factors that affect foreign direct investment. Pieejams: <https://www.economicshelp.org/blog/15736/economics/factors-that-affect-foreign-direct-investment-fdi/> (skatīts 07.03.2018)

64. Economics online. Trade creation. Pieejams:
http://www.economicsonline.co.uk/Global_economics/Trade_creation.html (skatīts 06.03.2018)
65. European Central Bank. Five things you need to know about the Maastricht Treaty. 2017. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me-more/html/25_years_maastricht.en.html (skatīts 06.03.2018)
66. European Commission. Capital movements. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-markets/capital-movements_en (skatīts 07.03.2018)
67. European Commission. Negotiations and agreements. Pieejams:
<http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/> (skatīts 07.03.2018)
68. European Free Trade Association. EEA Agreement. Pieejams:
<http://www.efta.int/eea/eea-agreement> (skatīts 07.03.2018)
69. European Union. The history of the European Union – 1998. Pieejams:
https://europa.eu/european-union/about-eu/history/1990-1999/1998_en (skatīts 06.03.2018)
70. Europedia. The 1973 energy crisis. 2011. Pieejams:
http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/19/01/01/?all=1 (skatīts 05.03.2018)
71. Miller V. Extending Qualified Majority Voting in the European Union: does this mean the end of British sovereignty? 2014. Pieejams:
<https://commonslibrary.parliament.uk/uncategorized/extending-qualified-majority-voting-in-the-european-union-does-this-mean-the-end-of-british-sovereignty/> (skatīts 06.03.2018)
72. Norwegian government. The EEA and Norway's room for manoeuvre. Pieejams:
https://www.regjeringen.no/en/find-document/dep/UD/reports-to-the-storting/20002001/report_no-12_to_the_storting_2000-2001/7/id193725/ (skatīts 07.03.2018)
73. Open Europe. The consequences, challenges and opportunities facing Britain outside the EU. 2015. Pieejams: <https://openeurope.org.uk/intelligence/britain-and-the-eu/what-if-there-were-a-brexite/> (skatīts 07.03.2018)
74. Pettinger T. The Economy of the 1970s. 2012. Pieejams:
<http://econ.economicshelp.org/2010/02/economy-of-1970s.html> (skatīts 05.03.2018)

75. The guardian. EU referendum: In-out choice by end of 2017, Cameron promises. 2013. Pieejams: www.theguardian.com/politics/2013/jan/22/eu-referendum-2017-david-cameron (skatīts 05.03.2018)
76. The guardian. European Union timeline. 1998. Pieejams: <https://www.theguardian.com/business/1998/dec/30/emu.theeuro> (skatīts 06.03.2018)
77. The guardian. How Britain negotiated its entry to the EEC – then failed to play its part. 2016. Pieejams: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/25/how-britain-negotiated-its-entry-to-the-eeec-then-failed-to-play-its-part> (skatīts 05.03.2018)
78. The telegraph. Could one of these cities replace London as Europe's financial centre? 2016. Pieejams: <https://www.telegraph.co.uk/property/news/which-cities-could-replace-london-as-europes-financial-centre--a/> (skatīts 07.03.2018)
79. The telegraph. Margaret Thatcher: the economic achievements and legacy of Thatcherism. 2013. Pieejams: <https://www.telegraph.co.uk/news/politics/margaret-thatcher/9979362/Margaret-Thatcher-the-economic-achievements-and-legacy-of-Thatcherism.html> (skatīts 05.03.2018)
80. The UK in a changing Europe. A history of the UK's EU membership. 2016. Pieejams: <http://ukandeu.ac.uk/explainers/factsheet-on-timeline/> (skatīts 05.03.2018)
81. UK government. UKTI Inward Investment Report 2014 to 2015. 2015. Pieejams: <https://www.gov.uk/government/publications/ukti-inward-investment-report-2014-to-2015/ukti-inward-investment-report-2014-to-2015-online-viewing> (skatīts 07.03.2018)
82. UKEssays. What Was Eurosclerosis and How Was It Overcome? 2013. Pieejams: <https://www.ukessays.com/essays/politics/eurosclerosis-overcome-2201.php> (skatīts 05.03.2018)

PIELIKUMI

Iespējamās Lielbritānijas vienošanās ar ES pēc Brexit		
Vienošanās	Piemēri	Īpašības
Eiropas Ekonomiskā Zona	Norvēģija, Islande, Lihtenšteina	<ul style="list-style-type: none"> • Iemaksas ES budžetā • Brīva preču, pakalpojumu, cilvēku un kapitāla plūsma • Nav muitas savienības dalībvalstis • Ierobežota ietekme uz regulām
Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija	Šveice	<ul style="list-style-type: none"> • Iemaksas ES budžetā • Nepieciešami tirdzniecības līgumi ar individuālām ES dalībvalstīm un industriju ietvaros • Bankām nav atļauts veikt darbību Eiropas Ekonomiskās zonas valstīs, ja tās nav tur reģistrētas • Nav muitas savienības dalībvalstis • Ierobežota ietekme uz regulām
Muitas savienība	Turcija	<ul style="list-style-type: none"> • Tarifu brīva pieeja lielākajai daļai ES vienotā tirgus, izņemot finanšu pakalpojumiem • ES ārējo tarifu piemērošana valstīm, kas neietilpst ES • Ierobežota ietekme uz regulām
Brīvās tirdzniecības līgums		<ul style="list-style-type: none"> • Pārsvārā tarifu brīva piekļuve vienotajam tirgum, taču nepieciešams ievērot ES standartus un produktu regulas • Nav brīva piekļuve pakalpojumiem un bankām nav atļauts veikt darbību Eiropas Ekonomiskās zonas valstīs, ja tās nav tur reģistrētas
PTO-visslabvēlīgākās valsts statuss		<ul style="list-style-type: none"> • Tirdzniecība ar ES pakļauta Eiropas Savienības kopējiem ārējiem tarifiem

Bakalaura darbs „Brexit ietekme uz Eiropas Savienības un Lielbritānijas ekonomiskajām attiecībām” izstrādāts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātē

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Erlens Apse _____ .05.2018.

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. oec., prof. Tatjana Muravska

_____ .05.2018.

Recenzents: Dr. oec., doc. Ilze Medne

Darbs iesniegts LU Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātes Studiju centrā

Dekāna pilnvarotā persona:

metodiķe Laila Lisenko _____ .05.2018.

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____ .2018.

Komisijas sekretāre: _____ / _____ / _____ .2018.